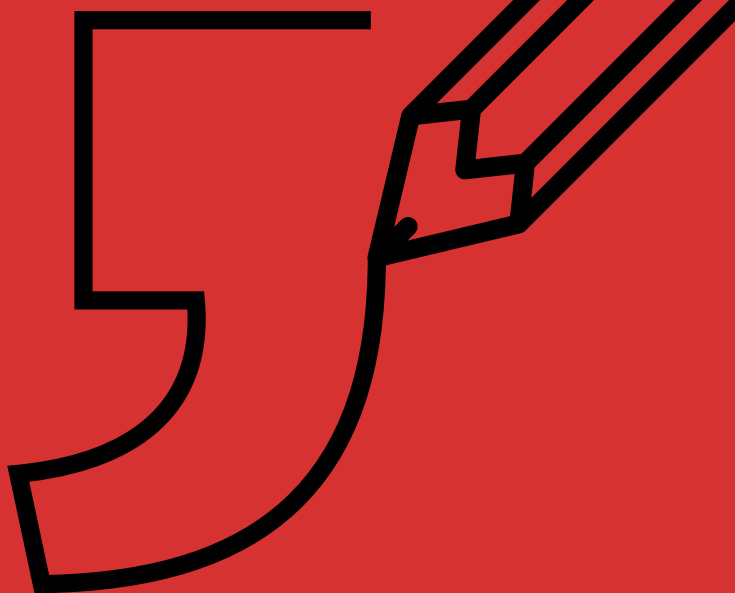

DE APA-RICHTLIJNEN UITGELEGD

EEN PRAKTISCHE HANDLEIDING
VOOR BRONVERMELDING IN HET
HOGER ONDERWIJS

2e editie

DE APA-RICHTLIJNEN UITGELEGD

EEN PRAKTISCHE HANDLEIDING
VOOR BRONVERMELDING IN HET
HOGER ONDERWIJS

2e editie

Werkgroep APA

Arjan Doolaar, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, *voorzitter*

Jurgen Mollema, Hogeschool Utrecht, *co-voorzitter*

Annelies Kuijten, Avans Hogeschool

Elleke Schouwenaar, Hanzehogeschool Groningen

Roelie Tijmstra, Hogeschool Utrecht

Marij Tummers, Saxion Hogescholen

Rensje Wicherson, Hogeschool Windesheim

Ans Wijnroks, Zuyd Hogeschool

Philip Willems, Zuyd Hogeschool

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	7
1 Verwijzingen in de tekst	13
1.1 Plaats bronvermelding	14
1.2 Herhalen bronvermelding	14
1.3 Achternamen	15
1.4 Citeren	16
1.4.1 Citaat met verwijzing tussen haakjes	17
1.4.2 Citaat met de auteur in de tekst	18
1.4.3 Citaat van 40 woorden of meer	19
1.4.4 Citaat inkorten	20
1.4.5 Citaat van een internetbron	20
1.4.6 Citaat van meerdere pagina's	21
1.5 Parafaseren	21
1.5.1 Parafrase met auteur tussen haakjes	21
1.5.2 Parafrase met auteur in de tekst	21
1.5.3 Parafrase van meerdere publicaties	22
2 Bronnenlijst	25
2.1 Boek	26
2.2 Hoofdstuk uit een boek	30
2.3 Tijdschriftartikel	31
2.4 Krantenartikel	33
2.5 Internetbron	34
2.5.1 Webpagina	35
2.5.2 Tekstbestand	36
2.5.3 Online naslagwerk	37
2.5.4 Databank	38
2.5.5 Social media	39
2.5.6 Digitale leeromgeving en intranet	39
2.6 Proefschrift, afstudeeropdracht, stageverslag	40
2.7 Niet officieel gepubliceerde bron	41
2.8 Audiovisuele bron	42
2.9 Tabel, figuur en afbeelding	44
2.10 Patent	47
2.11 Songtekst	47
2.12 Computerprogramma/app	48

2.13	Databestand	49
2.14	Spel	50
2.15	Juridische bron	50
2.15.1	Wettekst	51
2.15.2	Parlementair document	52
2.15.3	Jurisprudentie	53
2.16	Cartografie	53
2.17	Congressen, symposia, conferenties	54
2.17.1	Congresbijdrage	54
2.17.2	Congresbundel	54
2.17.3	Posterpresentatie	54
3	Bijzondere bronvermeldingen	57
3.1	Ontbrekende gegevens (auteur, datum, plaats, uitgever)	57
3.2	Meerdere auteurs	59
3.3	Verwijzen naar een bron waarin een andere bron genoemd wordt	61
3.4	Bronnen met dezelfde auteurs en/of jaartallen (alfabetisering)	61
3.4.1	Zelfde auteur en jaartal	61
3.4.2	Meerdere werken zelfde auteur	62
3.4.3	Meerdere auteurs met zelfde naam	62
3.5	Redactie werk / geredigeerd boek	62
3.6	Vertaling	63
3.7	Stage	64
3.7.1	Vertrouwelijke informatie	64
3.7.2	Rapport en jaarverslag	64
3.7.3	Document achter inlog	65
3.7.4	Document direct van stagebegeleider	65
3.8	Afbeelding als illustratie	66
3.8.1	Eigen afbeelding	66
3.8.2	Ontvangen afbeelding	66
3.8.3	Afbeelding uit publicatie of internet	66

4	Eigen onderzoek	71
4.1	Persoonlijke communicatie	71
4.2	Tabellen en figuren	73
4.3	Bijlagen	75
	Bijlage: Checklist APA-richtlijnen	77
	Geraadpleegde bronnen	81
	Register	82
	Colofon	86

INLEIDING

Wie onderzoek doet voor een eigen publicatie – een werkstuk, het afstudeerverslag, een tijdschriftartikel of een boek – maakt gebruik van bestaande literatuur en andere informatiebronnen. Dat is toegestaan, maar teksten en ideeën van anderen mogen niet zomaar in een eigen document overgenomen worden. Bronvermelding is verplicht. Dit betekent dat er een verwijzing in de tekst gezet moet worden waaruit blijkt wat de oorspronkelijke bron is. Wie dat niet doet maakt zich schuldig aan plagiaat.

Het doel van bronvermelding is:

- Vindbaarheid - Uit de bronnenlijst wordt duidelijk waar de informatie kan worden teruggevonden (in een boek, op het internet, etc.).
- Controleerbaarheid - De gevonden informatie is goed begrepen en verwoord.
- Bescheidenheid - De ander krijgt de eer die hem of haar toekomt.

Een uniforme stijl maakt teksten en vooral bronvermeldingen overal ter wereld herkenbaar. Er zijn meerdere stijlen voor het opstellen van een wetenschappelijke tekst. Naast APA zijn dat bijvoorbeeld MLA, Chicago, Harvard en Vancouver. De APA-richtlijnen worden wereldwijd door veel hogescholen en universiteiten gebruikt, ook in Nederland.

American Psychological Association

De American Psychological Association, kortweg APA, publiceerde in 1929 een artikel over het opstellen van standaarden voor wetenschappelijke teksten. Dit resulteerde in 1952 in de publicatie van *Publication manual of the American Psychological Association* waarvan in 2010 de huidige (zesde) editie verscheen.

De van oorsprong Amerikaanse APA-richtlijnen laten zich echter niet altijd goed toepassen in het Nederlandse taalgebied. Voor deze handleiding, bedoeld voor het hoger onderwijs, zijn de oorspronkelijke normen als uitgangspunt

genomen. Op enkele punten wordt hiervan echter afgeweken als de richtlijnen in het Engelse taalgebied botsen met de taalregels in Nederland. Als dit het geval is wordt dit duidelijk aangegeven.

De APA-richtlijnen zijn een combinatie van regels en afspraken. Niet iedere regel is even strikt en in sommige gevallen heeft de auteur zelf een keuze. Een goed voorbeeld is een parafrase, het in eigen woorden weergeven van informatie. Geldt voor een citaat dat het vermelden van de paginanummers van de bron (indien aanwezig) verplicht is, bij een parafrase wordt deze keuze aan de auteur gelaten. Het heeft immers geen zin om paginanummers te noemen als bijvoorbeeld een hoofdstuk van 10 pagina's in een zin wordt samengevat. Hier is dus sprake van een richtlijn: paginanummers bij een parafrase mogen, maar zijn niet verplicht.

Landelijke richtlijn

Hoofdstuk 6 en 7 uit *Publication manual of the American Psychological Association*, "Crediting Sources" en "Reference Examples" vormen de basis voor de APA-richtlijnen die door de meeste hogescholen en universiteiten gebruikt worden. Gezien de verschillende interpretaties van de Amerikaanse APA ontstond bij meerdere hogescholen de behoefte om de APA-richtlijn te vertalen en aan te passen aan de Nederlandse situatie. Op initiatief van Hogeschool Windesheim is in januari 2016 de Werkgroep APA van start gegaan om een landelijke richtlijn op te stellen. De werkgroep, bestaande uit negen informatiespecialisten van zeven hogescholen, is onderdeel van het Netwerk Auteursrechtinformatiepunten hbo (NAi hbo), een samenwerkingsverband van bijna alle hogescholen in Nederland. Met ingang van deze tweede editie wordt samengewerkt met het Samenwerkingsverband Hogeschoolbibliotheken (SHB). Dit heeft geresulteerd in deze publicatie, een Nederlandstalige handleiding en een website met aanvullende informatie, met toestemming van de American Psychological Association.

Voor deze publicatie is onder andere gebruik gemaakt van de informatie op de website van Hogeschool Arnhem en Nijmegen, die sinds 2010 actief is met uitleg geven van de APA-richtlijnen en het beantwoorden van vragen van studenten.

Een regelmatig terugkerende vraag is: hoe strikt moet een bepaalde regel worden toegepast? Kan er niet van worden afgeweken, door bijvoorbeeld niet te letten op de punten en komma's? De bronvermelding is dan minder werk en er wordt toch tegemoet gekomen aan het doel. Het antwoord op deze en andere vragen wordt gegeven op het APA Style Blog (<http://blog.apastyle.org/>), een weblog waar regelmatig toelichtingen worden gegeven bij de *Publication manual*. Jeff Hume-Pratuch (2014) maakt in haar bericht van 13 februari een vergelijking met het bakken van bosbessenpannenkoeken. Je kunt de bosbessen vervangen door bananen en daarmee krijg je misschien een pannenkoek die veel lekkerder is, het is alleen geen bosbessenpannenkoek meer.

Inhoud handleiding

Deze handleiding is opgedeeld in vier hoofdstukken en een bijlage. In het eerste hoofdstuk wordt uitgelegd hoe in de tekst naar een bron wordt verwezen. Hoofdstuk 2 gaat over het opstellen van een bronnenlijst. In hoofdstuk 3 komen bijzondere bronvermeldingen aan bod, zoals een bron waarin een andere bron genoemd wordt en bronnen met meerdere auteurs. Voor het weergeven van eigen onderzoeksgegevens, denk hierbij aan tabellen en interviews, zijn richtlijnen opgenomen in hoofdstuk 4. De bijlage bestaat uit een checklist: een hulpmiddel om te controleren of de APA-richtlijnen correct zijn toegepast.

Website

Bij deze publicatie hoort ook een website die samen met SURF, de ICT-samenwerkingsorganisatie van het onderwijs en onderzoek in Nederland, is ontwikkeld: www.auteursrechten.nl. Op deze site zijn toelichtingen en uitgebreide voorbeelden bij deze publicatie terug te vinden. Er zijn antwoorden te vinden op veel gestelde vragen en het is ook mogelijk om zelf een vraag te stellen. Daarnaast zijn er kennisclips te vinden en wordt er ingegaan op hulpmiddelen zoals APA in Word, RefWorks en Endnote.

Voor aanvullende informatie wordt op de website verwezen naar de officiële Amerikaanse weblog. Ook houdt de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen een eigen vrij toegankelijk weblog bij, The APA-Team (<http://theapateam.blogspot.nl/>), ter ondersteuning bij het toepassen van de APA-richtlijnen.

Toelichting bij de tweede editie

Hoewel de werkgroep de tekst met grote zorg heeft samengesteld bleken er bij het verschijnen van de eerste editie van *De APA-richtlijnen uitgelegd* toch kleine fouten in de tekst te zitten. In deze nieuwe editie zijn de fouten verbeterd. Tevens is de uitleg van enkele richtlijnen aangepast of voorzien van nieuwe voorbeelden. Op verzoek zijn er nieuwe paragrafen toegevoegd over cartografie, congressen en het gebruik van een afbeelding ter illustratie. De APA-richtlijnen zelf hebben geen wijziging ondergaan.

1

1. VERWIJZINGEN IN DE TEKST

Bij het schrijven van een onderzoeksverslag zijn bestaande informatiebronnen onmisbaar. Dit kan variëren van literatuur tot audiovisueel materiaal en van websites tot gesprekken met deskundigen. Ideeën, theorieën en onderzoeksresultaten mogen, met bronvermelding, gebruikt worden in een eigen verslag. Wie zonder bronvermelding andermans werk als een eigen tekst presenteert, maakt zich schuldig aan plagiaat. Dit wordt niet alleen gezien als onwenselijk maar is zelfs bij (Auteurs)wet verboden omdat dit tevens een inbreuk op het auteursrecht inhoudt.

Er kan op twee manieren worden verwezen naar een externe bron:

- Citeren: een deel van de tekst letterlijk overnemen
- Parafseren: een deel van de tekst in eigen woorden weergeven

In beide gevallen geldt dat bronvermelding verplicht is. Standaard worden auteur, jaartal en eventueel paginnummer(s) genoemd terwijl alle overige gegevens van de geraadpleegde bron in de bronnenlijst opgenomen dienen te worden.

Indien er geen auteur is wordt de organisatie genoemd. Als er ook geen organisatie is wordt met de titel begonnen.

Er zijn geen regels voor de hoeveelheid of lengte van citaten en parafresen. De APA-richtlijnen gaan over de stijl en niet over de inhoud. Hetzelfde geldt voor de vraag of een parafrase de voorkeur heeft boven een citaat. Een citaat of een parafrase moet de eigen tekst ondersteunen en niet vervangen.

1.1 Plaats bronvermelding

De plaats in de tekst waar de bronvermelding staat kan aan het begin van een hoofdstuk, halverwege een zin of aan het einde van een alinea staan. De schrijver van de tekst bepaalt waar de bronvermelding staat. Van belang is dat het voor de lezer duidelijk is welk gedeelte van de tekst gebaseerd is op een externe bron. Het ligt voor de hand om direct na een citaat of parafrase de bronvermelding te plaatsen. Omdat bij een parafrase niet altijd duidelijk is waar deze begint, kan het handig zijn om de bronvermelding aan het begin van de tekst te vermelden:

Baarda (2014) raadt aan om het statistisch programma SPSS te gebruiken voor het analyseren van onderzoeksgegevens.

In *Dit is onderzoek!* (Baarda, 2014) wordt aangeraden om het statistisch programma SPSS te gebruiken voor het analyseren van onderzoeksgegevens.

Het is ook mogelijk om de verwijzing halverwege of aan het einde van de zin te zetten, als het voor de lezer maar duidelijk is welk gedeelte van de tekst eigen werk is en welk gedeelte gebaseerd is op een andere bron. De verwijzing valt binnen de zin en de punt die het einde van de zin markeert komt op het einde:

Er wordt aangeraden om het statistisch programma SPSS te gebruiken voor het analyseren van onderzoeksgegevens (Baarda, 2014).

Let op: bij een citaat langer dan 40 woorden komt de verwijzing na de punt, zie § 1.4.3.

1.2 Herhalen bronvermelding

Hoewel het van belang is dat de bronvermelding op de juiste manier wordt vermeld kan het voor de lezer storend zijn als de tekst telkens wordt onderbroken door dezelfde bronvermelding. Wie bijvoorbeeld een (gedeelte van een) hoofdstuk in een onderzoeksverslag baseert op een onderzoeksmethode uit een

boek en alleen parafraseert, kan dit beter eenmalig aan het begin van de tekst vermelden in plaats van telkens dezelfde bronvermelding na iedere alinea te herhalen.

Voorbeeld

Dit hoofdstuk is gebaseerd op hoofdstuk 6 en 7 uit *Onderzoek doen!* (Fischer & Julsing, 2014), waarin het opzetten en uitvoeren van een kwantitatief onderzoek wordt besproken.

Houd er rekening mee dat wanneer er besloten wordt om in de tekst een gedeelte uit dit boek te citeren, het paginanummer apart vermeld moet worden. Als er in het hoofdstuk ook een andere bron aangehaald wordt, moet daarna de eerdere bron opnieuw genoemd worden zodat er geen twijfel kan bestaan naar welke bron verwezen wordt.

1.3 Achternamen

Bij achternamen worden tussenvoegsels als 'van de', 'de', etc. in de verwijzing in de tekst met een hoofdletter genoemd. Een citaat uit een boek van Jan de Vries uit 2014 wordt in de tekst (De Vries, 2014, p. 3).

Voorbeeld

► Tekst

Chinese schilderijen worden tentoongesteld in Nederlandse musea (Van der Poel & Zijlmans, 2016).

Of:

Van der Poel en Zijlmans (2016) geven aan dat Chinese schilderijen tentoongesteld worden in Nederlandse musea.

► Bronnenlijst

Van der Poel, R., & Zijlmans, K. (2016). *Made for trade, made in China: Chinese export paintings in Dutch collections: Art and commodity* (Proefschrift). Nijmegen: Radboud Universiteit.

De Engelse taal kent geen met kleine letters geschreven tussenvoegsels. In het Nederlands komen deze veel voor, denk aan namen als 'Jan de Vries', 'Bea van der Poel', etc. In het Engels (en ook in het Vlaams) worden deze voorvoegsels met een hoofdletter geschreven zodat er een achternaam ontstaat met meerdere woorden: 'De Vries', 'Van der Poel' en in de bronnenlijst achtereenvolgens gealfabetiseerd bij de D en de V. Hoewel dit in het Nederlands minder gebruikelijk is, is ervoor gekozen deze Amerikaanse richtlijn over te nemen. Deze sluit beter aan bij internationale toepassingen die ook gehanteerd worden door verschillende uitgeverijen van Nederlandstalige wetenschappelijke tijdschriften. Officiële regels voor de alfabetisering van achternamen zijn er niet (Nederlandse Taalunie, z.d.). De Amerikaanse richtlijn laat zich tevens toepassen bij het gebruiken van referentiemanagers, zoals RefWorks en Endnote.

1.4 Citeren

Een citaat wordt altijd tussen “dubbele aanhalingstekens” geplaatst. Het citaat wordt gevolgd door een verwijzing tussen (haakjes) waarin achtereenvolgens achternaam auteur(s), jaartal en paginanummer(s) vermeld worden. Bij bronnen zonder paginanummers, zoals een website, worden geen paginanummers genoemd.

Een citaat staat niet cursief en mag niet gewijzigd worden. Een fout in het citaat kan worden aangegeven door direct na de fout [*s/c*] te vermelden. Het is wel toegestaan om van een hoofdletter een kleine letter te maken als het citaat niet aan het begin van de zin staat.

1.4.1 Citaat met verwijzing tussen haakjes

Onderstaande voorbeelden verwijzen naar een boek. Dit is voor de lezer van de tekst niet duidelijk, maar uit de bronnenlijst kan dan worden opgemaakt naar welke publicatie wordt verwezen. Met de gegevens die in de tekst staan kan de lezer wel snel de geraadpleegde bron terugvinden. Het paginanummer wordt voorafgegaan door 'p.'. Let hierbij op de spatie tussen de punt en het paginanummer.

► Eén auteur

“De eerste stap die je neemt, is in feite een probleem- en situatieanalyse” (Migchelbrink, 2006, p. 68) en deze werkwijze is gevolgd voor het onderzoek.

► Twee auteurs

Bij twee of meer auteurs komt voor de laatste naam het &-teken (ampersand) te staan. De volgorde van de auteurs is gelijk aan de vermelding in de publicatie en deze wordt dus niet gealfabetiseerd.

“De uitspraken die in het onderzoek gedaan worden moeten aan de hand van de resultaten controleerbaar zijn” (Fischer & Julsing, 2014, p. 25).

► Drie, vier of vijf auteurs

Bij drie tot vijf auteurs wordt voor de laatste naam een komma en het &-teken geplaatst:

“Focusgroeponderzoek is inzetbaar voor thema's of onderwerpen waarover nog weinig bekend is” (Ketelaar, Hentenaar, & Kooter, 2011, p. 19).

Bij eventuele tweede en latere verwijzingen wordt alleen de eerste auteur genoemd, gevolgd door 'et al.' (Latijnse afkorting voor et alii = en anderen).

“Focusgroeponderzoek is inzetbaar voor het samenstellen van een surveyvragenlijst” (Ketelaar et al., 2011, p. 19).

► Zes of meer auteurs

Alleen de auteur die als eerste in de publicatie vermeld staat, wordt genoemd, gevolgd door et al.:

“Er is een aantal redenen om vroeg in de onderzoeksfase te beginnen met literatuuronderzoek”
(Baarda et al., 2012, p. 21).

Zie ook hoofdstuk 3, § 2 Meerdere auteurs voor een overzicht hoe te verwijzen naar meerdere auteurs in zowel tekst als bronnenlijst.

In de Amerikaanse richtlijn wordt bij een verwijzing in de tekst naar drie tot en met vijf auteurs voor de laatste naam een komma en ampersand (&-teken) geplaatst, bijvoorbeeld: (Jansen, De Vries, & Smit). In de literatuurlijst wordt deze komma toegepast vanaf twee auteurs, bijvoorbeeld: Jansen, E., & De Vries, P. Hoewel het in het Nederlands de conventie is om geen komma te zetten voor ‘en’ in een opsomming, is ervoor gekozen deze Amerikaanse richtlijn over te nemen.

1.4.2 Citaat met de auteur in de tekst

Wanneer de auteur(s) in de tekst genoemd wordt hoeft deze niet nogmaals tussen haakjes vermeld te worden.

Migchelbrink (2006) zegt hierover: “de eerste stap die je neemt, is in feite een probleem- en situatieanalyse” (p. 68).

Volgens Fischer en Julsing (2014) is een aselechte steekproef “het willekeurig trekken van een steekproef uit een bestand” (p. 138) en bij een doelgerichte steekproef “wordt er een steekproef getrokken uit een steekproef” (p. 139).

Let op dat bij het noemen van twee of meer auteurs in de lopende tekst niet het &-teken maar het Nederlandse ‘en’ gebruikt wordt.

1.4.3 Citaat van 40 woorden of meer

Een citaat van 40 woorden of meer wordt in een losstaand, ingesprongen blok weergegeven, zonder aanhalingstekens.

Voorbeeld 1

Luyendijk (2015, p. 18) zegt over de Britse bankierswereld:

Ik ging wandelen en merkte direct dat 'de City' geen goede term meer is. In de financiële sector in Londen werken tussen de 250.000 en 350.000 mensen. Dat zijn een heleboel banen, en die zijn op meer dan één plek gaan samenklonteren.

In ons onderzoek

Voorbeeld 2

In *Dit kan niet waar zijn* staat hierover:

Ik ging wandelen en merkte direct dat 'de City' geen goede term meer is. In de financiële sector in Londen werken tussen de 250.000 en 350.000 mensen. Dat zijn een heleboel banen, en die zijn op meer dan één plek gaan samenklonteren.
(Luyendijk, 2015, p. 18)

In ons onderzoek

In het tweede voorbeeld wordt de titel van het boek genoemd, cursief. Let op dat in dit voorbeeld de punt voor de bronvermelding komt.

1.4.4 Citaat inkorten

Het is toegestaan om een gedeelte van een citaat weg te laten dat niet ter zake doet. Op de plaats van het weggelaten gedeelte wordt het beletselteken (drie puntjes) gezet met een spatie tussen de puntjes:

“De eerste stap die je neemt, is in feite een probleem- en situatieanalyse . . . Om inzicht te krijgen in het probleem en de probleemcontext is het handig om te werken met de 5xW+H-formule” (Migchelbrink, 2006, p. 68).

1.4.5 Citaat van een internetbron

Bij een internetbron wordt in de tekst alleen de auteur en het jaartal genoemd. De volledige URL wordt alleen in de bronnenlijst opgenomen. Bij het ontbreken van een auteur wordt de organisatie genoemd en als deze er ook niet is, de titel van de webpagina. Bij het ontbreken van een jaartal wordt z.d. (= zonder datum) genoteerd. In de tekst wordt alleen het jaartal genoemd, de complete datum (als deze bekend is) in de bronnenlijst. Ter verduidelijking staan bij onderstaande voorbeelden ook de verwijzingen in de bronnenlijst vermeld.

Voorbeeld 1

► Tekst

“Veel organisaties passen risicomanagement zodanig toe dat vooral (vaak: alleen) aandacht gegeven wordt aan negatieve factoren” (Alkemade, 2016), en dat blijkt ook uit...

► Bronnenlijst

Alkemade, E. (2016, 14 mei). *Een innovatieve kijk op risicomanagement*. Geraadpleegd op 28 juni 2016, van <http://www.innovatieorganiseren.nl/innovatie-en-bedrijven/een-innovatieve-kijk-op-risicomanagement/>

Voorbeeld 2

► Tekst

Volgens het Centrum voor Ethiek en Gezondheid (z.d.) staat de jeugdzorg “onder grote maatschappelijke druk door de aandacht voor gezinsdrama’s en de roep om krachtiger op te treden in de privésfeer”.

► Bronnenlijst

Centrum voor Ethiek en Gezondheid. (z.d.).
Dilemma's in de jeugdzorg. Geraadpleegd op
29 maart 2016, van [http://www.ceg.nl/werk/
bekijk/dilemmas-in-de-jeugdzorg](http://www.ceg.nl/werk/bekijk/dilemmas-in-de-jeugdzorg)

1.4.6 Citaat van meerdere pagina's

Wanneer een citaat meerdere pagina's beslaat wordt de letter p verdubbeld, gevolgd door de eerste en laatste pagina van het citaat.

... en “spitste de onderzoeksvraag zich toe op de wettelijke regelingen” (Migchelbrink, 2006, pp. 73-74).

1.5 Parafseren

Een parafrase is het in eigen woorden weergeven van ander-mans werk en wordt net als bij een citaat gevolgd door een verwijzing tussen haakjes of de lopende tekst met de achter-naam van de auteur(s), het jaartal en het paginanummer. Het noemen van het paginanummer is niet verplicht maar wordt wel aanbevolen als er naar een specifieke passage verwezen wordt. Bij een parafrase worden nooit dubbele aanhalingste-kens gebruikt.

1.5.1 Parafrase met auteur tussen haakjes

De volgende twee voorbeelden verwijzen naar dezelfde bronnen als bij de citaten.

Voor het onderzoek wordt aangeraden eerst het probleem of de situatie te analyseren (Migchelbrink, 2006, p. 68).

Het wordt aangeraden om voor het onderzoek eerst het probleem te analyseren (Migchelbrink, 2006) en daarna ...

1.5.2 Parafrase met auteur in de tekst

In onderstaand voorbeeld wordt in algemene bewoordingen naar een publicatie verwezen en is het noemen van paginanummers overbodig. De auteurs worden in de tekst genoemd en het is niet nodig om deze nogmaals tussen haakjes te noemen.

Voor het onderzoek zijn de methoden gevolgd die Fischer en Julsing (2014) hebben beschreven.

Let op dat bij het noemen van twee of meer auteurs in de lopende tekst niet het &-teken maar het Nederlandse 'en' gebruikt wordt.

1.5.3 Parafrase van meerdere publicaties

Om een stelling te onderbouwen kan naar meerdere publicaties tegelijk verwezen worden. De verwijzingen worden alfabetisch gerangschikt en gescheiden door een puntkomma (;). Zie onderstaand voorbeeld:

... verschillende bronnen (Baarda et al., 2012; Fischer & Julsing, 2014; Migchelbrink, 2006) geven aan ...

2

2. BRONNENLIJST

Alle verwijzingen die in de tekst staan – persoonlijke communicatie uitgezonderd – zijn terug te vinden in de bronnenlijst. Alleen bronnen waar in de tekst naar verwezen wordt, worden in de bronnenlijst opgenomen. Eventuele andere bronnen die alleen geraadpleegd maar niet in de tekst verwerkt zijn, worden niet vermeld. De bronnenlijst is een nieuw hoofdstuk en komt na de hoofdtekst en voor de eventuele bijlage(n). De lezer van de tekst kan in de bronnenlijst alle gegevens zien die nodig zijn om de bron zelf te raadplegen.

Let op: een bronnenlijst is altijd alfabetisch, ongeacht de bron of het materiaal.

De beschrijving van een bron is opgebouwd uit een aantal onderdelen: auteur(s), jaartal of datum, titel, etc. Ieder onderdeel eindigt met een punt, met uitzondering van een link of DOI.

Laat een bronvermelding die langer is dan één regel vanaf de tweede regel inspringen.

2.1 Boek

Auteur, A. (jaar van uitgave). *Titel boek*. Plaats: Uitgever.

Bij meer dan één auteur voor de laatste naam een komma en een &-teken:
Luyendijk, J., & Jansen, J.

Meerdere voorletters met spatie: A. B.
Indien geen auteur ook functie tussen haakjes (Red.).

Titel cursief, hoofd- en ondertitel gescheiden door een dubbele punt, nieuwe hoofdletter.

Tweede of latere druk achter titel (2e druk), niet cursief.

Luyendijk, J. (2015). *Dit kan niet waar zijn: Onder bankiers*. Amsterdam: Atlas Contact.

Bij websites ook dag en maand.

Geen jaartal?
Noteer dan z.d. = zonder datum

Bij meerdere plaatsnamen alleen eerstgenoemde.

Woorden als 'uitgever' en 'B.V.' worden weggelaten.

Auteurs, (eind)redacteurs

- Tussenvoegsels ('van de', 'van den', etc.) komen voor de achternaam en worden voluit geschreven, bijvoorbeeld:
Van den Berg, G. H.

Tussen de voorletters komt een spatie, uitgezonderd wanneer een voornaam met een tussenstreepje geschreven wordt.

Voorbeeld 1

Van der Meer, B. (1997). *Pesten op het werk*. Assen: Van Gorcum.

Voorbeeld 2

Geenen, M.-J. (2014). *De reflectieve professional*. Bussum: Coutinho.

- Als er geen auteur(s) is/zijn maar wel (eind)redacteur(s) wordt dat er tussen haakjes bijgezet in de taal van het boek, met hoofdletter en afgekort tot Red., Reds., Eindred., etc.

Voorbeeld 1

Le Granse, M., Van Hartingsveldt, M., & Kinébanian, A. (Reds.). (2012). *Grondslagen van de ergotherapie* (3e druk). Amsterdam: Reed Business.

Voorbeeld 2

Van Geet, E. (Eindred.). (2013). *Bewegen en bewogen worden: Een praktisch leerboek voor iedereen die werkt met mensen met een ernstige meervoudige beperking*. Bunnik: Stichting Onbeperkt Sportief.

Voorbeeld 3

Martinovsky, B. (Ed.). (2015). *Emotion in group decision and negotiation*. Dordrecht: Springer.

- Tot en met zeven auteurs of redacteurs worden ze allemaal genoemd, allen gescheiden door een komma. Voor de laatste naam komt tevens het &-teken te staan. Bij acht of meer auteurs (of redacteurs) worden de eerste zes namen genoemd, gescheiden door een komma, daarna het beletselteken met spaties (. . .), gevolgd door de laatste auteur, zonder het &-teken. De volgorde van de namen is gelijk aan die van de publicatie.

Voorbeeld 1

Ketelaar, P., Hentenaar, F., & Kooter, M. (2011). *Groepen in focus: In vier stappen naar toegepast focusgroep-onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma.

Voorbeeld 2

Baarda, B., Bakker, E., Van der Hulst, M., Fischer, T., Julsing, M., Van Vianen, R., & De Goede, M. (2012). *Basisboek methoden en technieken: Kwantitatief praktijkgericht onderzoek op wetenschappelijke basis* (5e druk). Groningen: Noordhoff.

Voorbeeld 3

Van Biene, M., Basten, F., Van Erp, M., Satink, T., Meesters, J., Van Hoof, P., . . . Lips, K. (2008). *De standaardvraag voorbij: Narratief onderzoek naar vraagpatronen*. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Organisatie of corporatie

- ▶ Bij het ontbreken van een auteur of redacteur wordt de organisatie genoemd. Bij samenwerkende auteurs, bijvoorbeeld in een werkgroep, wordt de naam van het samenwerkingsverband genoemd. Als de organisatie gelijk is aan de uitgever wordt bij de naam van de uitgever 'Auteur' gezet.

Voorbeeld 1

American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th edition). Washington: Auteur.

Voorbeeld 2

Werkgroep 'Effectievere Inzet Doormiddelen'. (2012). *Zout, kan het iets minder? Richtlijn voor effectievere inzet van doormiddelen*. Ede: CROW.

Titel

- ▶ De titel van het boek wordt cursief opgenomen en helemaal genoemd. Bij hoofd- en ondertitel komt achter de hoofdtitel een dubbele punt en begint de ondertitel met een hoofdletter.
- ▶ Als de titel of ondertitel eindigt op een leesteken komt de (dubbele) punt te vervallen.

Voorbeeld 1

Katan, M. (2016). *Voedingsmythes: Over valse hoop en nodeloze vrees*. Amsterdam: Bert Bakker.

Voorbeeld 2

Fischer, T., & Julsing, M. (2014). *Onderzoek doen! Kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (2e druk). Groningen: Noordhoff.

Druk, editie

- ▶ Een tweede of latere druk wordt tussen haakjes vermeld na de titel. Noteer het getal, dus '2e druk' in plaats van 'tweede druk'. Neem de beschrijving over die in het boek genoemd wordt: 2e herziene druk, 3e gecorrigeerde druk, 4e editie, 5th edition, etc. Oplagen worden niet vermeld.

Zowel de schrijfwijze 2^e druk, 2de druk, 2e druk als 2de druk zijn toegestaan, wees hier wel consequent in.

Voorbeeld 1

Adriaansen, M., & Caris, J. (2011). *Elementaire sociale vaardigheden* (3e druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Voorbeeld 2

Migchelbrink, F. (2006). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn* (11e compleet herziene druk). Amsterdam: SWP.

Voorbeeld 3

Malchiodi, C. A. (Ed.). (2012). *Handbook of art therapy* (2nd edition). New York: Guilford Press.

Verwijzingen naar edities, drukken, etc. worden in de Amerikaanse richtlijnen afgekort, bijvoorbeeld ed. (edition) of rev. ed. (revised edition). Omdat in Nederlandse uitgaven meer variaties voorkomen wordt aangeraden deze verwijzing niet af te korten maar geheel te noemen.

Uitgever

- ▶ Als bij de uitgever meerdere plaatsnamen genoemd worden, wordt alleen de eerste naam vermeld. Woorden als 'uitgever', 'BV', 'company', etc. worden weggelaten .
- ▶ Bij een online boek wordt in plaats van de plaats en naam van de uitgever de raadpleegdatum en link genoemd of, indien beschikbaar, de DOI; zie § 2.3.

Voorbeeld 1

Breuer, C., Hoekman, R., Nagel, S., & Van der Werff, H. (Eds.). (2015). *Sport clubs in Europe: A cross-national comparative perspective*. Cham: Springer.

N.B. De publicatie vermeldt: Cham - Heidelberg - New York - Dordrecht - London, Springer International Publishing Switzerland.

Voorbeeld 2

Coolsaet, R. (2015). *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2015*. Geraadpleegd op 6 juli 2016, van <https://books.google.nl/books?id=3EcFBgAAQBAJ>

Voorbeeld 3

Nijs, J. (2016). *Centrale sensitatiepijn in de klinische praktijk*. doi:10.1007/978-90-368-0925-2

Bij de plaatsnamen van uitgevers hoort volgens de Amerikaanse richtlijnen ook de naam van het land te worden genoemd, bijvoorbeeld 'Amsterdam, Nederland'. In het geval van Amerikaanse namen wordt alleen de afkorting van de naam van de staat vermeld ('New York, NY'). In Nederland is het zo algemeen bekend dat bijvoorbeeld Amsterdam in Nederland ligt en Antwerpen in België dat wordt aanbevolen de landsvermelding weg te laten. De afkortingen van Amerikaanse staten kunnen wel genoemd worden, maar wees wel consequent.

2.2 Hoofdstuk uit een boek

Auteur, A. (jaar van uitgave). Titel van hoofdstuk. In A. Redacteur (Red.), *Titel van het boek* (pp. xx-xx). Plaats: Uitgever.

- ▶ Een hoofdstuk uit een boek wordt apart genoemd als de auteur of redacteur anders is dan de auteur of redacteur van het gehele boek. Als de auteur van het hoofdstuk dezelfde is als de auteur van het boek wordt het hoofdstuk niet apart genoemd.
- ▶ De voorletters van de auteurs of redacteurs van het gehele boek worden voor de achternaam geplaatst.
- ▶ In de tekst wordt alleen de naam van de auteur van het hoofdstuk genoemd.
- ▶ De druk wordt voor de paginanummers genoemd, gescheiden door een komma.

Voorbeeld 1

Vick, R. M. (2003). A brief history of art therapy. In C. A. Malchiodi (Ed.), *Handbook of art therapy* (pp. 5-15). New York: Guilford Press.

Voorbeeld 2

Mastenbroek, J. (2004). Plaatsbepaling. In J. Mastenbroek, M. van Persie, G. Rijnja, & B. de Vries (Reds.), *Public relations: De communicatie van organisaties* (5e herziene druk, pp. 3-13). Alphen aan de Rijn: Kluwer.

2.3 Tijdschriftartikel

Auteur, A. (jaar van uitgave). Titel van het artikel. *Naam Tijdschrift, jaargang*(nummer), eerste paginanummer-laatste paginanummer.

- ▶ De belangrijkste woorden uit de titel van het tijdschrift worden met hoofdletters geschreven.
- ▶ Bij online tijdschriftartikelen wordt de link en datum van raadplegen toegevoegd.
- ▶ Het afleveringsnummer tussen haakjes wordt alleen genoemd als iedere aflevering van het tijdschrift met pagina 1 begint.
- ▶ Indien de DOI (Digital Object Identifier) bekend is, wordt de datum van downloaden en de link vervangen door deze code. Dit is een unieke code waarmee het artikel altijd terug te vinden is. De DOI is meestal terug te vinden aan het begin van het artikel en/of op de pagina van de uitgever. Van de DOI mag een gebruikersvriendelijke link gemaakt worden door <https://doi.org/> voor de code te zetten. Achter de DOI komt geen afsluitende punt.

Voorbeelden papier

Schilder, L., & Kwakman, K. (2005). Het versterken van de professionele identiteit door leren in gemeenschappelijkheid. *Sociale Interventie, 14*(3), 17-28.

Smeijsters, H., Beurskens, S., Reverda, N., Gielen, X., & Pénzés, I. (2012). Het Evidence Beest in de vaktherapie: Een verheldering van de begrippen Evidence Based Practice en Practice Based Evidence. *Tijdschrift voor Vaktherapie*, 8(2), 11-18.

Van Ouwerkerk, D., & Van der Grinten, J. (2004). De kracht van zacht: Wat mannen over vrouwelijke vergaderstijlen kunnen leren. *Interne Communicatie*, 3(4), 11-13.

Voorbeelden online (zonder DOI)

Kaplan Akilli, G. (2005). User satisfaction evaluation of an educational website. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4, 85-92. Geraadpleegd op 18 maart 2015, van <http://www.tojet.net/articles/v4i1/4111.pdf>

Van der Wees, P. J., Lenssen, A. F., Feijts, Y. A. E. J., Bloo, H., Moorsel, S. R., Ouderland, R., . . . De Bie, R. A. (2006). KNGF-richtlijn: Enkelletsel [Supplement]. *Tijdschrift voor Fysiotherapie*, 116. Geraadpleegd op 31 maart 2015, van https://www.fysionet-evidencebased.nl/images/pdfs/richtlijnen/enkelletsel_2006/enkelletsel_praktijkrichtlijn.pdf

Voorbeeld tijdschriftartikel alleen online (zonder jaargang en nummering)

Hawkins, R. L., & Maurer, K. (2011). Unravelling social capital: Disentangling a concept for social work. *British Journal of Social Work*, 1-18. Geraadpleegd op 26 oktober 2011, van <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/early/2011/05/03/bjsw.bcr056.full.pdf+html>

Voorbeelden DOI

Herbst, D. M., Griffith, N. R., & Slama, K. M. (2014). Rodeo cowboys: Conforming to masculine norms and help-seeking behaviors for depression. *Journal of Rural Mental Health*, 38, 20-35. doi:10.1037/rmh0000008

Peacock, K. (2012). Museum education and art therapy: Exploring an innovative partnership. *Art Therapy*, 29, 133-137. doi:10.1080/07421656.2012.701604

Ten Voorde, J., & Kunst, M. (2015). Slachtoffers in de (straf)rechtspleging: A one way story? *Proces*, *94*, 79-81. doi:10.5553/PROCES/016500762015094002001

Voorbeelden DOI als link

Herbst, D. M., Griffith, N. R., & Slama, K. M. (2014). Rodeo cowboys: Conforming to masculine norms and help-seeking behaviors for depression. *Journal of Rural Mental Health*, *38*, 20-35. <https://doi.org/10.1037/rmh0000008>

Peacock, K. (2012). Museum education and art therapy: Exploring an innovative partnership. *Art Therapy*, *29*, 133-137. <https://doi.org/10.1080/07421656.2012.701604>

Ten Voorde, J., & Kunst, M. (2015). Slachtoffers in de (straf)rechtspleging: A one way story? *Proces*, *94*, 79-81. <https://doi.org/10.5553/PROCES/016500762015094002001>

2.4 Krantenartikel

Auteur, A. (jaar, dag maand). Titel van het artikel. *Naam krant*, p. paginanummer.

- ▶ Bij het ontbreken van een auteur komt de titel van het artikel vooraan te staan.
- ▶ Alleen de naam van de krant en eventueel het katern staan cursief.
- ▶ In de lopende tekst wordt alleen de auteur en het jaartal genoemd.
- ▶ Voor NU.nl en andere nieuwswebsites, zie § 2.5.1 Website.

Voorbeelden papier

Abma, T. (2016, 6 juli). Ouderenzorg vereist een hbo-opleiding. *De Volkskrant*, p. 25.

Corré, A. (2016, 6 juli). Slapend rijk worden: Het kan. *NRC.next: Carrière*, p. 3.

Je smartphone als portemonnee. (2016, 29 juni). *Metro*, p. 7.

Voorbeelden online

Alpert, T. (2016, 12 april). Maak gamen sociaal. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 13 april 2016, van <http://www.volkskrant.nl/ opinie/maak-gamen-sociaal-a4280691/>

D'Onfro, J. (2016, 13 april). Gaat Google ooit Facebook nog inhalen? *NRC*. Geraadpleegd op 14 april 2016, van <http://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/12/gaat-google-ooit-facebook-nog-inhalen>

Hoekzema, A. (2010, 12 oktober). Kompels Chili wacht mediastorm: Psychologen bereiden Chileense mijnwerkers voor op 'emotionele wervelwind'. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 14 oktober 2010, van <http://academic.lexisnexis.eu/?ni=5172-4611-JC8W-Y3MS&csi=280434&oc=00240&perma=true>

N.B. Dit voorbeeld is afkomstig uit LexisNexis. Deze databank plaatst bij ieder artikel een permalink waarmee het artikel binnen de eigen instelling kan worden teruggevonden.

2.5 Internetbron

Van veel bronnen bestaan zowel papieren als elektronische versies, denk aan e-books, digitale tijdschriftartikelen, etc. Zie voor voorbeelden van deze bronnen de betreffende paragrafen in dit hoofdstuk. Hieronder volgen voorbeelden van webpagina's, online tekstbestanden, online naslagwerken, databanken, sociale media en elektronische leeromgevingen. De richtlijnen kunnen per bron verschillen.

Website als geheel

Wanneer een website als geheel genoemd wordt is het voldoende om de URL in de tekst te vermelden. De link wordt niet opgenomen in de literatuurlijst.

Voorbeeld

Als je een bedrijf wilt starten dan vind je op de website van de Kamer van Koophandel (www.kvk.nl) veel bruikbare informatie.

2.5.1 Webpagina

Auteur, A. (jaar, dag maand). *Titel webpagina*. Geraadpleegd op dag maand jaar, van <http://www...>

- ▶ Bij het ontbreken van een auteur wordt de organisatie genoemd. Als deze ook ontbreekt begint de beschrijving met de titel.
- ▶ Bij het ontbreken van een datum wordt z.d. (zonder datum) gebruikt.
- ▶ Als de website naast een jaartal ook maand en/of dag vermeldt, wordt deze eveneens in de bronnenlijst genoemd; in de lopende tekst wordt alleen het jaartal vermeld.
- ▶ Het adres van een website begint met <http://> of <https://>; het is niet verplicht om de link aanklikbaar te maken maar wordt aanbevolen als de eigen publicatie een elektronisch document (Word, website, pdf, etc.) is.

Volgens de Amerikaanse richtlijnen wordt in een bronnenlijst bij een internetbron alleen de datum van raadplegen genoemd als het waarschijnlijk is dat de inhoud van de website gewijzigd zal worden. Dit is niet altijd vast te stellen, noem daarom altijd de datum van raadplegen. Voor de vertaling van 'Retrieved on [datum], from [link website]' is gekozen voor 'Geraadpleegd op [datum], van [link website]'.

De Amerikaanse richtlijnen maken tevens onderscheid tussen formele en informele online bronnen, waarbij de titel in laatstgenoemde categorie niet cursief wordt geschreven. Aanbevolen wordt om de titel altijd cursief te vermelden.

Voorbeelden webpagina met auteur

De Vos-van der Hoeven, T. (2013, september). *Veilig in het verkeer*. Geraadpleegd op 24 september 2015, van <http://www.opvoedadvies.nl/veiliginverkeer.htm>

Mooy, G. (2014, 6 oktober). *Wat moet Nederland doen tegen ebola?* Geraadpleegd op 9 januari 2015, van http://www.joop.nl/opinies/detail/artikel/28908_wat_moet_nederland_doen_tegen_ebola/

Voorbeelden organisatie als auteur

Centrum voor Ethiek en Gezondheid. (z.d.). *Dilemma's in de jeugdzorg*. Geraadpleegd op 9 januari 2015, van <http://www.ceg.nl/werk/bekijk/dilemmas-in-de-jeugdzorg>

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. (2015). *Voltijd bacheloropleidingen*. Geraadpleegd op 9 januari 2015, van <http://www.han.nl/start/bachelor-opleidingen/>

Webpagina zonder auteur of organisatie

Tunesisch National Dialogue Quartet wint Nobelprijs voor de Vrede. (2015, 9 oktober). Geraadpleegd op 9 oktober 2015, van <http://www.nu.nl/buitenland/4141877/tunesisch-national-dialogue-quartet-wint-nobelprijs-vrede.html>

N.B. In de lopende tekst wordt de titel van het artikel genoemd, eventueel ingekort: (*Tunesisch National Dialogue Quartet*, 2015).

Als een bericht op NU.nl toch een auteur of organisatie vermeldt, komt deze uiteraard aan het begin van de bronvermelding te staan.

2.5.2 Tekstbestand

Auteur, A. (jaar). *Titel document*. Geraadpleegd op dag maand jaar, van <http://www...>

- ▶ Onder tekstbestanden vallen onder meer rapporten, brochures en studiehandleidingen die als pdf-, Word- of Excelbestand online beschikbaar zijn.

- ▶ Noem bij het ontbreken van persoonsnamen het samenwerkingsverband of de organisatie(s).

Voorbeeld 1

Gezondheidsraad. (2006). *Richtlijnen goede voeding 2006*. Geraadpleegd op 29 november 2012, van http://www.voorlichtingmvo.nl/gfx/file/Richtlijnen_Goede_Voeding_2006_GR.pdf

Voorbeeld 2

NVVA, NMT, & NVG. (z.d.). *Richtlijn Mondzorg voor zorgafhankelijke cliënten in verpleeghuizen*. Geraadpleegd op 16 maart 2018, van https://www.verenso.nl/_asset/_public/Richtlijnen_kwaliteit/richtlijnen/database/Richtlijnmondzorg.pdf

Voorbeeld 3

Werkgroep Open Monumentendag Heerlen. (2017). *Blauwe route: Open Monumentendag Heerlen 2017*. Geraadpleegd op 16 maart 2018, van http://www.openmonumentendagheerlen.nl/archief/omdh-2017/OMDH_2017_Blauwe_route_folder.pdf

2.5.3 Online naslagwerk

Auteur, A. (jaar, dag maand). Titel webpagina. In *Titel naslagwerk*. Geraadpleegd op dag maand jaar, van <http://www...>

- ▶ Bij het ontbreken van een auteur komt de titel van de webpagina vooraan te staan.

Voorbeeld online woordenboek

Sociale media. (2014). In *Nederlands woordenboek*. Geraadpleegd op 4 juni 2015, van [http://www.woorden.org/woord/sociale media](http://www.woorden.org/woord/sociale%20media)

Voorbeelden online encyclopedieën

ADHD. (z.d.). In *Wikipedia*. Geraadpleegd op 14 december 2015, van <https://nl.wikipedia.org/wiki/ADHD>

Alcoholische leveraandoeningen. (2011, 22 september). In *Medicinfo*. Geraadpleegd op 25 september 2015, van <http://www.medicinfo.nl/%7B-2C088D45-6E94-44C8-A74B-B0019AFFFF38%7D>

Visscher, T. L. S., Van Bakel, A. M., & Zantinge, E. M. (2014, 23 juni). Overgewicht: Hoe wordt het gemeten? In *Nationaal Kompas Volksgezondheid*. Geraadpleegd op 14 september 2015, van <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/persoonsgebonden/overgewicht/wat-is-overgewicht-en-hoe-meet-je-het/>

2.5.4 Databank

Auteur, A. (jaar, dag maand). *Titel webpagina* [Databank]. Geraadpleegd op dag maand jaar, van <http://www...>

- ▶ Tussen vierkante haken mag de naam van de databank vermeld worden, dit is niet verplicht. Met het gebruik van vierkante haken kan de vorm van de informatie verduidelijkt worden.
- ▶ Voor tijdschrift- of krantenartikelen uit een databank, zie de betreffende paragrafen.

Voorbeeld 1

Normcommissie 390 016 "Milieuanalyses". (2007, 1 februari). *NEN 7331: Bitumen en bitumenhoudende materialen - Bepaling van de gehalten aan polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK) en aan benzeen, toluen, ethylbenzeen en xyleen (BTEX) - Gaschromatografische methode met massaspectrometrische detectie* [NEN Connect]. Geraadpleegd op 12 november 2011, van <http://NENConnect/connect.nen.nl/Standard/Detail/114080>

Voorbeeld 2

PwC. (z.d.). *Revenues from mobile online advertising in Germany from 2005 to 2018* (in million euros)* [Statista]. Geraadpleegd op 25 september 2015, van <http://www.statista.com/statistics/398355/mobile-online-advertising-revenues-germany/>

Voorbeeld 3

Koninklijke Grolsch N.V. [MarketLine Advantage].
(2015, 4 juni). Geraadpleegd op 15 februari 2016,
van <http://advantage-1marketline-1com-1marketlineadvantage.nl/Product?pid=3BB5E716-DCEB-4654-A73F-7E77DEC8130B>

2.5.5 Sociale media

Auteur, A. (jaar, dag maand). *Titel bericht* [Naam medium].
Geraadpleegd op dag maand jaar, van <http://www...>

- ▶ Er bestaan (nog) geen officiële richtlijnen voor sociale media. Onderstaande voorbeelden zijn daarom suggesties: vermeld bij Twitter het complete bericht (nooit meer dan 40 woorden), noem bij Facebookberichten de eerste zin vanwege het ontbreken van titels.
- ▶ Tussen vierkante haakjes wordt de naam van het medium genoemd.

Voorbeeld Facebook

Xplora Avans Hogeschool. (2016, 12 december). *Boekenmarkt Xplora Hervenplein en Hogeschoollaan voor Serious Request* [Facebook]. Geraadpleegd op 14 december 2016, van <https://www.facebook.com/pg/XploraAvansHogeschool/posts/>

Voorbeeld Twitter

President Obama. (2016, 3 maart). *¿Que bolá Cuba? Just touched down here, looking forward to meeting and hearing directly from the Cuban people* [Tweet].
Geraadpleegd op 15 april 2016, van <https://twitter.com/POTUS/status/711649199243177984>

2.5.6 Digitale leeromgeving en intranet

Auteur, A. (jaar, dag maand). *Titel document* [Omschrijving].
Geraadpleegd op dag maand jaar, van <http://www...>

- ▶ Omdat deze informatie achter een inlog staat wordt aangeraden om vooraf te bepalen of één of meerdere lezers van de tekst hier toegang toe hebben. Is dat niet het geval

dan wordt aangeraden om naar de bron te verwijzen als persoonlijke communicatie, zie § 4.1.

- ▶ Tussen vierkante haakjes kan ter verduidelijking een omschrijving van het document worden opgenomen maar dit is niet verplicht.

Voorbeeld

Hendriksen, J. (2015, 13 oktober). *Hoorcollege Risicjongeren* [PowerPoint]. Geraadpleegd op 14 oktober 2015, van <https://online.han.nl/sites/minor-risicjongeren/>

2.6 Proefschrift, afstudeeropdracht, stageverslag

Auteur, A. (jaar van uitgave). *Titel van publicatie*
(Omschrijving). Herkomst publicatie.

- ▶ Naar eigen werk (bijvoorbeeld een eerder gemaakt stageverslag of werkstuk) wordt ook verwezen. Wie dat niet doet maakt zich schuldig aan zelfplagiaat.
- ▶ Neem bij 'Omschrijving' over wat in de publicatie staat of geef zelf een omschrijving.

Voorbeeld stageverslag

Arends, F. (2016). *Placement report: TWK Municipality Grabouw* (Stageverslag). Commerciële Economie, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Arnhem.

Voorbeelden proefschrift

Van Oijen, S. (2010). *Resultaat van pleegzorgplaatsingen: Een onderzoek naar breakdown en de ontwikkeling van adolescente pleegkinderen bij langdurige pleegzorgplaatsingen* (Proefschrift). Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.

Voorbeeld proefschrift externe uitgever

De Jonge, E. A. (2015). *Beelden van de professional: Inspiratiebronnen voor de professionalisering* (Proefschrift Universiteit Utrecht, Utrecht). Delft: Eburon.

Voorbeelden bachelorthese, -scriptie of afstudeeropdracht

Kroon, J. (2015). *Moet jij niet naar school? Vrijstelling van de leerplicht op basis van richtingbezwaren* (Afstudeeropdracht). Management en Recht, Zuyd Hogeschool, Heerlen.

Nanninga, M. (2015). *Oosterse vechtsport en een borderline persoonlijkheidsstoornis* (Bachelorscriptie). Psychomotorische therapie en bewegingsagogie, Hogeschool Windesheim, Zwolle.

Voorbeeld afstudeeropdracht online

Engberts, S., Teerink, L., Dekkers, K., & Van Tintelen, E. (2011). *Kwaliteitszorg: Ergotherapie bij (vrije)tijdsbesteding van bewoners van verpleeghuis Joachim & Anna: Een analyse van de huidige situatie en een implementatievoorstel* (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank]. Geraadpleegd op 18 oktober 2011, van https://hbo-kennisbank.nl/record/sharekit_han/oai:surfsharekit.nl:e3ac4ae1-5be2-4f64-9e13-4725bfd8b365

2.7 Niet officieel gepubliceerde bron

Auteur, A. (jaar van uitgave). *Titel van publicatie* (Omschrijving).
Plaatsnaam: Naam organisatie.

- ▶ Onder niet officieel gepubliceerde bronnen, grijze literatuur genoemd, vallen publicaties zoals brochures, rapporten, studiehandleidingen, moduleboeken en readers.
- ▶ De omschrijving achter de titel, bijvoorbeeld het rapportnummer in Voorbeeld 1, is niet verplicht als uit de titel al duidelijk wordt dat het om grijze literatuur gaat.
- ▶ Wanneer de organisatie gelijk is aan de uitgever (zie Voorbeeld 2 en 3) wordt bij de naam van de uitgever 'Auteur' gezet.
- ▶ Voor niet officieel gepubliceerde bronnen online, zie § 2.5.2.

Voorbeeld 1

Drogendijk, A. N., Van der Velden, P. G., Kleber, R. J., & Gersons, B. P. R. (2004). *Leidende en misleidende verwachtingen: Een kwalitatief onderzoek onder Turkse getroffen van de vuurwerkramp Enschede omtrent de psychosociale nazorg* (Rapportnummer IvP 99 2004 1). Zaltbommel: Instituut voor Psychotrauma.

Voorbeeld 2

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. (2011). *Risicojongeren* (Reader Minor). Nijmegen: Auteur.

Voorbeeld 3

Voedingscentrum. (2005). *Dieet bij diabetes mellitus* (Brochure nr. 841). Den Haag: Auteur.

2.8 Audiovisuele bron

Auteur, A. (Functie). (jaar van uitgave of datum uitzending). *Titel* [Materiaal soort]. Plaats: Uitgever.

- ▶ Bij een gedeelte uit een programma, bijvoorbeeld een reportage of de afleveringstitel van een serie, wordt alleen de titel van het programma cursief gezet, met de toevoeging "in", en indien bekend de naam van een maker van het gehele programma.
- ▶ Bij online videobestanden (streaming video) wordt de datum van raadplegen en de link genoemd.
- ▶ Met de toevoeging [Videobestand] kan worden benadrukt dat naar de video wordt verwezen en niet naar de tekst of naar het gebruikte medium (TV-uitzending, dvd, etc.) maar dit is niet verplicht.

Voorbeeld dvd

Lürsen, J. (Regisseur). (2008). *Alles is liefde* [Dvd]. Amsterdam: A-Film.

Voorbeeld cd-rom

Oomkes, F. R. (2005). *Training als beroep: Sociale en interculturele vaardigheid* [Cd-rom]. Amsterdam: Boom.

Voorbeeld serie - Tv-uitzending

Brock, T. (Director). (2012, 6 januari). Gray matter. In V. Gilligan & M. Johnson (Executive producers), *Breaking Bad* [Tv-uitzending]. Hilversum: VPRO.

Voorbeeld serie - Dvd

Brock, T. (Director). (2011). Gray matter. In V. Gilligan & M. Johnson (Executive producers), *Breaking Bad* [Dvd]. Hilversum: Sony Pictures.

Voorbeeld serie - Netflix

Brock, T. (Director). (2008). Gray matter. In V. Gilligan & M. Johnson (Executive producers), *Breaking Bad* [Netflix]. Geraadpleegd op 24 november 2017, van <https://www.netflix.com/nl/>

Voorbeeld YouTube

NewsPoliticsInfo. (2010, 4 april). *Martin Luther King's Last Speech: "I've Been To The Mountaintop"* [Videobestand]. Geraadpleegd op 26 mei 2016, van <https://www.youtube.com/watch?v=Oehry1JC9Rk>

Voorbeeld Academia

Wieman, J. (Regisseur). (2009, 16 maart). Cyberpesten. In *Basta*. Geraadpleegd op 18 november 2016, van <http://www.academia.nl/asset/detail/1371981>

Voorbeeld NPO Gemist

Hoffmann, H. (Regisseur & samensteller). (2013, 26 mei). House, pillen en extase [Videobestand]. In *Andere tijden*. Geraadpleegd op 27 mei 2016, van http://www.npo.nl/andere-tijden/26-05-2013/NPS_1218688

2.9 Tabel, figuur en afbeelding

Wanneer een bestaande afbeelding (tabel, grafiek, figuur, foto, etc.) wordt overgenomen, eventueel met aanpassingen, geldt dit als een citaat. De afbeelding krijgt een nummer zodat er in de tekst naar verwezen kan worden, bijvoorbeeld (zie Tabel 1). In de tekst staat alleen de verwijzing naar de tabel of figuur en in de bronnenlijst wordt naar de gehele publicatie verwezen. Bij een tabel staat het nummer met een omschrijving boven de afbeelding, bij een figuur eronder. Onder de afbeelding staat een copyright-verwijzing, ook als bijvoorbeeld de al genoemde uitgever het auteursrecht heeft. Tevens kan worden aangegeven of de tabel is aangepast.

- Voor eigen tabellen en afbeeldingen, zie § 4.2.

Voorbeeld tabel uit boek

Tekst

... in Tabel 1 is te zien dat ...

Boven afbeelding

Tabel 1

Indiceringsmethoden

Onder afbeelding

Opmerking. Overgenomen (of: Aangepast overgenomen) uit *Onderzoek doen!* (p. 108) door T. Fischer en M. Julsing, 2014, Groningen: Noordhoff. Copyright 2014, Noordhoff Uitgevers.

Bronnenlijst

Fischer, T., & Julsing, M. (2014). *Onderzoek doen! Kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (2e druk). Groningen: Noordhoff.

Voorbeeld tabel uit tijdschrift

Tekst

... in Tabel 2 is te zien dat ...

Boven afbeelding

Tabel 2

Markers van stagnaties

Onder afbeelding

Opmerking. Overgenomen (of: Aangepast overgenomen) uit "Stagnaties in de therapeutische alliantie signaleren

en repareren” door Y. Willemse en A. Hafkenscheid, 2009, *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 35, p. 347. Copyright 2009, Bohn Stafleu van Loghum.

Bronnenlijst

Willemse, Y., & Hafkenscheid, A. (2009). Stagnaties in de therapeutische alliantie signaleren en repareren. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 35, 342-357. <https://doi.org/10.1007/BF03080514>

In *Publication manual of the American Psychological Association* (§ 2.12, p. 38) staat dat bij overname van een bestaande tabel of figuur ook de eigenaar van het auteursrecht (copyright) wordt genoemd. Het lijkt wat overdreven om aan te geven wie het auteursrecht heeft omdat dit bij een citaat niet nodig is. Voor een tekst gemaakt in het kader van een studie kan dan ook volstaan worden met de gebruikelijke verwijzing voor een citaat, bijvoorbeeld (Fischer & Julsing, 2014, p. 108); overleg eventueel met degene die de tekst zal beoordelen. Voor wie een tekst wil publiceren, bijvoorbeeld in de HBO Kennisbank of op een elektronische leeromgeving, wordt aangeraden wel het copyright te vermelden. Hiermee kan worden duidelijk gemaakt dat de tabel zelf is gemaakt of door de auteur uit een andere publicatie is overgenomen. In *Onderzoek doen!* staat bijvoorbeeld op pagina 100 een afbeelding gebaseerd op een figuur van het CBS, gepubliceerd op 7 maart 2007. In dat geval wordt de verwijzing:

Tekst

... in Figuur 1 is te zien dat ...

Onder afbeelding

Figuur 1. Vrouwen en mannen in het hoger onderwijs.
Overgenomen (of: Aangepast overgenomen) uit *Onderzoek doen!* (p. 100) door T. Fischer en M. Julsing, 2014, Groningen: Noordhoff. Copyright 2007, CBS.

Bronnenlijst

Fischer, T., & Julsing, M. (2014). *Onderzoek doen! Kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (2e druk). Groningen: Noordhoff.

Wanneer een afbeelding van internet wordt overgenomen gelden dezelfde richtlijnen. Onder de afbeelding staat na

nummer en titel van de gebruikte afbeelding: Overgenomen (of: Aangepast overgenomen, als de afbeelding bewerkt is) uit *Titel webpagina* van A. Auteur, jaartal, (<http://www...>).
Copyright jaartal, naam eigenaar auteursrecht.

Voorbeeld figuur van internet

Tekst

... in Figuur 1 is te zien dat ...

Onder afbeelding

Figuur 1. Investerings in materiele activa. Overgenomen (of: Aangepast overgenomen) uit *investerings groeien aanzienlijk* van CBS, 2016 (<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/16/investerings-groeien-aanzienlijk>).
Copyright 2016, CBS.

Bronnenlijst

CBS. (2016, 19 april). *Investerings groeien aanzienlijk*.
Geraadpleegd op 20 april 2016, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/16/investerings-groeien-aanzienlijk>

Bij het overnemen van een (foto van een) kunstwerk wordt het type medium tussen vierkante haken achter de titel geplaatst.

Voorbeeld kunstwerk van internet

Tekst

... op het zelfportret (zie Figuur 1) is te zien dat ...

Onder afbeelding

Figuur 1. Zelfportret door Vincent van Gogh. Overgenomen uit *Zelfportret*, door V. van Gogh, 1887 (<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3262>).
In het publieke domein.

Bronnenlijst

Van Gogh, V. (1887). *Zelfportret* [Schilderij]. Geraadpleegd op 21 maart 2017, van <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3262>

Omdat het auteursrecht 70 jaar na overlijden van de maker vervalt, is het schilderij van Van Gogh niet meer auteursrechtelijk beschermd. Op de plaats van de copyright-verwijzing komt daarom de melding 'In het publieke domein' te staan.

2.10 Patent

Uitvinder, A. (Jaar van vastlegging patent). *Nummer patent*.
Plaats: Patentbureau.

- In een citaat wordt alleen het nummer en het jaar van vastlegging genoemd, bijvoorbeeld: U.S. Patent No. 178,323 (1988), of: (U.S. Patent No. 178,323, 1988).

Voorbeeld Nederland

Rem, P. C., Fraunholz, N. O., & Dalmijn, W. L. (2001).
NL C 1013087. Rijswijk: Bureau voor de Industriële
Eigendom Nederland.

Voorbeeld Amerika

Borwin, G. F. (1998). *U.S. Patent No. 178,323*. Washington:
U.S. Patent and Trademark Office.

Voorbeeld online

Tazelaar, E. (1995). *EPO663575* [Espacenet]. Geraadpleegd
op 26 november 2016, van http://worldwide.espacenet.com/publicationDetails/originalDocument?FT=D&date=20000412&DB=EPODOC&locale=nl_NL&CC=EP&NR=0663575B1&KC=B1&ND=5

2.11 Songtekst

Auteur, A. (jaartal). Titel. Op *Titel* [Drager]. Plaats: Uitgever.

- Bij songteksten kan verwezen worden naar een tekst in een boek of op internet (inclusief bladmuziek). In dat geval gelden de richtlijnen voor boek of internetbron.
- Wanneer verwezen wordt naar een muziekopname op cd, langspeelplaat of een andere geluidsdrager wordt na het citaat in de tekst de auteursnaam, jaartal en het tracknummer vermeld. In de bronnenlijst wordt de originele bron genoemd, eventueel aangevuld met de naam van de artiest tussen vierkante haakjes als deze anders is dan de auteur van de songtekst en een tweede jaartal als het gaat om een latere opname.

Voorbeeld origineel**Tekst**

"And in the end the love you take is equal to the love you make" (Lennon & McCartney, 1969, track 16)

Bronnenlijst cd

Lennon, J., & McCartney, P. (1969). The end [Opgenomen door The Beatles]. Op *Abbey Road* [Cd]. London: EMI.

Bronnenlijst iTunes

Lennon, J., & McCartney, P. (1969). The end [Opgenomen door The Beatles]. Op *Abbey Road* [m4a]. Geraadpleegd op 20 december 2016, van <https://itunes.apple.com/us/album/abbey-road/id401186200>

Bronnenlijst Spotify

Lennon, J., & McCartney, P. (1969). The end [Opgenomen door The Beatles]. Op *Abbey Road* [Stream]. Geraadpleegd op 20 december 2016, van <https://play.spotify.com/album/2Pqkn9Dq2DFtdfkKAeqgMd>

Voorbeeld cover**Tekst**

"And in the end the love you take is equal to the love you make" (Lennon & McCartney, 1969, track 7)

Bronnenlijst

Lennon, J., & McCartney, P. (1969). The end [Opgenomen door Phil Collins]. Op *In my life* [Cd]. London: The Echo Label. (1998).

2.12 Computerprogramma/app

Naam van programma (Versienummer) [Omschrijving van inhoud]. Plaats: Uitgever.

- ▶ Voor standaardprogramma's als Word, Excel, Photoshop en SPSS hoeven geen referenties gegeven te worden.
- ▶ Namen van software, computerprogramma's, computerspellen en programmeertalen worden niet cursief geplaatst.

- ▶ Bij een computerprogramma worden in de tekst alleen naam en versienummer genoemd.

Voorbeeld computerprogramma

Tekst

...zijn de gegevens van de toetsen verwerkt (LOVS, Versie 4.4b) en...

Bronnenlijst

LOVS (Versie 4.4b) [Computerprogramma]. Arnhem: Cito.

Voorbeeld app

Tekst

... zijn de reistijden gewijzigd (NS Reizigers, 2016) ...

Bronnenlijst

NS Reizigers. (2016). NS Reisplanner Xtra (4.6.15) [App]. Geraadpleegd op 15 april 2014, van <https://itunes.apple.com>

2.13 Databestand

Eigenaar van het bestand. (Jaar). *Naam van het bestand* [Databestand]. Plaats: Uitgever.

- ▶ Databestanden bestaan uit onderzoeksgegevens (“ruwe data”) die in een document zijn gebruikt voor bijvoorbeeld een tabel.
- ▶ Wanneer het bestand van internet afkomstig is wordt de zin “Geraadpleegd op [dag maand jaar], van <http://www...>” toegevoegd.

Voorbeeld

Tekst

...in Tabel 2 staan de toetsresultaten (Basisschool De Regenboog, 2012) en...

Bronnenlijst

Basisschool De Regenboog. (2012). *Begrijpend lezen groep 4 t/m 8* [Databestand]. Arnhem: Cito LOVS.

2.14 Spel

Auteur, A. (jaar van uitgave). *Titel van het spel*. Plaats: Uitgever.

- ▶ Als uit de titel niet duidelijk wordt dat het om een spel gaat kan dit tussen vierkante haken achter de titel worden toegevoegd maar dit is niet verplicht.
- ▶ Indien apart genoemd kan de functie van de maker tussen haakjes vermeld worden.
- ▶ Voor computerspellen, zie 2.12 Computerprogramma/App.

Voorbeelden

Blaauw, E. (2015). *Puber coachkaarten: Ontdek je talent* [Spel]. Huizen: Pica.

Gerrickens, P. (2012). *Kwaliteitenspel* (22e gewijzigde druk). 's-Hertogenbosch: Gerrickens.

Spanjers, E. (Idee & realisatie). (2014). *Een steekje los? Een eigenwijs spel* (2e herziene druk). Arnhem: Zorgbelang Gelderland.

2.15 Juridische bron

Bij juridische opleidingen, zoals (HBO-)Rechten, worden doorgaans andere richtlijnen voor bronvermelding gehanteerd dan de APA-richtlijnen. Meestal wordt verwezen naar *Leidraad voor juridische auteurs* (Bastiaans et al., 2016).

Een groot verschil is dat in juridische publicaties vaak wordt verwezen naar bronnen middels voetnoten, terwijl er volgens de APA-richtlijnen altijd in de tekst zelf naar bronnen moet worden verwezen. Is de tekst vooral juridisch van aard, informeer dan eerst volgens welke richtlijnen er naar bronnen moet worden verwezen. De onderstaande richtlijnen voor het verwijzen naar juridische bronnen zijn bedoeld voor studenten die de APA-richtlijnen dienen te hanteren.

2.15.1 Wettekst

Bij wetten, besluiten of verdragen met een citeertitel (meestal te vinden in het slotartikel, soms gebaseerd op gewoonte), is het niet nodig om te verwijzen naar het *Staatsblad*, de *Staatscourant* of het *Tractatenblad* waarin de regeling is gepubliceerd.

Staat de tekst in een boek, dan gelden de richtlijnen voor een boek. Alle Nederlandse wetten staan op de website wetten.overheid.nl. De titel staat vooraan en de datum is de dag van uitgifte.

Voorbeeld boek

Tekst

In artikel 4 van de Algemene Kinderbijslagwet staat dat onder kind wordt verstaan "eigen kind, aangehuwd kind of pleegkind" (Boetzelaer-Gulyas & Van Keeken, 2014, p. 427).

Bronnenlijst

Boetzelaer-Gulyas, I. A. M., & Van Keeken, G. J. P. (Reds.). (2014). *VNW Socialezekerheidsrecht 2014*. Den Haag: Sdu.

Voorbeelden online

Tekst

... (*Gezondheids- en welzijnswet voor dieren*, 1992, artikel 44, lid 1 en 2) ...

Bronnenlijst

Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. (1992, 24 september). Geraadpleegd op 27 mei 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0005662>

Tekst

... Volgens de *Wet maatschappelijke ondersteuning* (2015, § 8b, artikel 21b) ...

Bronnenlijst

Wet maatschappelijke ondersteuning 2015. (2014, 8 juli). Geraadpleegd op 23 februari 2016, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0035362/>

2.15.2 Parlementair document

Naar schriftelijke stukken, uitgewisseld tussen de Nederlandse regering en het Nederlands parlement, wordt verwezen als *Kamerstukken* (*I* bij Eerste Kamer, *II* bij Tweede Kamer). In de tekst kan vermeld worden dat het om een wetsvoorstel, brief van de minister, memorie van toelichting, etc. gaat.

Naar de notulen van de vergaderingen van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer wordt verwezen als *Handelingen* (*I* of *II*). Sinds 2011 krijgen alle gepubliceerde onderdelen van de Handelingen een itemnummer waarop kan worden gezocht en dat wordt opgenomen in de bronvermelding (na het parlementaire jaar en het vergadernummer). Kamervragen en antwoorden daarop krijgen de aanduiding *Aanhangsel Handelingen II*.

Voorbeeld 1

Tekst

... In zijn brief aan de Tweede Kamer geeft minister Van der Laan (*Kamerstukken II, 31143, nr. 38, 2009*) ...
of

De Tweede Kamer heeft de Minister van wonen, wijken en integratie een aantal vragen hieromtrent gesteld (*Kamerstukken II, 31143, nr. 38, 2009*) ...

Bronnenlijst

Kamerstukken II, 31143, nr. 38. (2009, 9 februari).

Geraadpleegd op 27 mei 2016, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31143-38.html>

Voorbeeld 2

Tekst

... De uitleg die in de Memorie van Toelichting staat (*Kamerstukken II, 31791, nr. 3, 2008*) geeft een duidelijk beeld ...

Bronnenlijst

Kamerstukken II, 31791, nr. 3. (2008, 28 november).

Geraadpleegd op 27 mei 2016, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/31791/kst-31791-3>

2.15.3 Jurisprudentie

Wanneer een uitspraak beschikt over een European Case Law Identifier (ECLI, voorheen landelijk jurisprudentienummer [LJN]), dan wordt deze in de bronvermelding opgenomen. Hoewel de ECLI in principe voldoende informatie bevat om een uitspraak terug te vinden, worden bij iedere verwijzing instantie en datum genoemd, gevolgd door de herkomst, bijvoorbeeld een tijdschrift of een website zoals rechtspraak.nl.

Voorbeeld 1

Tekst

... In een uitspraak van de Rechtbank Den Haag (2015) ...

Bronnenlijst

Rechtbank Den Haag. (2015, 6 november). *ECLI:NL:RBDHA:2015:12706*. Geraadpleegd op 27 mei 2016, van <http://deelink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBDHA:2015:12706>

Voorbeeld 2

Tekst

... Het verweer van verdachte (Hoge Raad, 2016) kwam kort hier op neer ...

Bronnenlijst

Hoge Raad. (2016). *ECLI:NL:HR:2016:663. NJB, 91(17), 1204.*

2.16 Cartografie

Auteur of Organisatie. (Cartograaf). (jaartal). *Titel kaart* [Omschrijving kaart]. Plaats: Uitgever.

- ▶ Onder cartografie vallen plattegronden, land-, wegen- en andere kaarten.
- ▶ Vervang bij een online kaart de plaats en naam van de uitgever door de raadpleegdatum en het webadres.

Voorbeeld papier

Vos, G. A., & Markus, W. C. (Cartografen). (1992). *Zandvoort* [Landkaart]. Wageningen: Staring Centrum.

Voorbeeld online

Onderstal, J. (Cartograaf). (1990). *Grondwaterbeschermingsgebied Groenekan: Kaart 1a* [Bodemkaart]. Geraadpleegd op 14 februari 2018, van <http://edepot.wur.nl/345976>

2.17 Congressen, symposia, conferenties**2.17.1 Congresbijdrage**

Spreker, A. (jaar, maand). Titel van voordracht. In A. Naam (Voorzitter), *Naam congres*. Congres georganiseerd door Naam organisatie, locatie.

Voorbeeld

Eweg, R., & Van Hal, J. (2014, november). Living Labs: Innovating environments for metropolitan food production. In R. Roggema (Voorzitter), *Finding Spaces for Productive Cities: 6th AESOP Sustainable Food Planning Conference*. Congres georganiseerd door Hogeschool Van Hall Larenstein, Leeuwarden.

2.17.2 Congresbundel

Voordrachten gehouden tijdens een congres, symposium of conferentie kunnen in een bundel worden gepubliceerd. Gebruik voor een vermelding van een congresbijdrage, op papier of online, dezelfde vermelding als van een hoofdstuk uit een boek (zie § 2.2) en voor een vermelding van een bijdrage van een regelmatig gehouden congres dezelfde vermelding als van een tijdschriftartikel (zie § 2.3).

Voorbeeld papier

Eweg, R., & Van Hal, J. (2014). Living Labs: Innovating environments for metropolitan food production. In R. Roggema & G. Keeffe (Eds.), *Finding Spaces for Productive Cities: Proceedings of the 6th AESOP Sustainable Food Planning Conference* (pp. 568-583). Velp: VHL University of Applied Sciences.

Voorbeeld online

Eweg, R., & Van Hal, J. (2014). Living Labs: Innovating environments for metropolitan food production. In R. Roggema & G. Keeffe (Eds.), *Finding Spaces for Productive Cities: Proceedings of the 6th AESOP Sustainable Food Planning Conference* (pp. 568-583). <https://doi.org/10.13140/2.1.2378.9765>

2.17.3 Posterpresentatie

Presentator, A. (jaar, maand). *Titel van presentatie*. Poster gepresenteerd tijdens Naam congres, organisatie, locatie.

Voorbeeld

Eweg, R., & Van Hal, J. (2014, november). *Living Labs: Innovating environments for metropolitan food production*. Poster gepresenteerd tijdens Finding Spaces for Productive Cities: 6th AESOP Sustainable Food Planning Conference, Hogeschool Van Hall Larenstein, Leeuwarden.

3

3. BIJZONDERE BRON- VERMELDINGEN

Soms worden er bij een bronvermelding veel gegevens vermeld, maar het komt ook voor dat er juist weinig gegevens bekend zijn. Bronvermeldingen met weinig gegevens en speciale gevallen, zoals meerdere auteurs, secundaire en primaire bronnen en geredigeerd werk of verzameld werk worden in dit hoofdstuk besproken. Wees terughoudend bij het verwijzen naar bronnen waarvan de herkomst onduidelijk is.

3.1 Ontbrekende gegevens (auteur, datum, plaats, uitgever)

Auteur

Is de auteur van een bron niet bekend, vermeld dan de verantwoordelijke organisatie. In de tekst wordt bij de eerste verwijzing de volledige naam van de organisatie genoemd. Bij tweede en latere verwijzingen mag een afkorting gebruikt worden, mits de organisatie deze zelf hanteert:

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) doet wetenschappelijk onderzoek op sociaal en cultureel gebied.

Staat de naam van de organisatie tussen ronde haken, zet dan de afkorting tussen vierkante haken:

Cijfers over het aantal mantelzorgers (Sociaal en Cultureel Planbureau [SCP], 2017) zijn opgenomen in Bijlage A.

Let op dat de naam van een website, bijvoorbeeld NU.nl, geen auteur is. Is de organisatie ook niet bekend zet dan de titel voor aan en het publicatiejaar erachter. Noem de titel van de publicatie, eventueel alleen de eerste woorden bij een lange titel.

Tekst

... De Nobelprijs voor de vrede werd aan vier organisaties uitgereikt (*Tunesisch National Dialogue Quartet*, 2015) ...

Bronnenlijst

Tunesisch National Dialogue Quartet wint Nobelprijs voor de Vrede. (2015, 9 oktober). Geraadpleegd op 9 oktober 2015, van <http://www.nu.nl/buitenland/4141877/tunesisch-national-dialogue-quartet-wint-nobelprijs-vrede.html>

Als de webpagina onderdeel uitmaakt van een groter geheel en een eigen webadres heeft, bijvoorbeeld bij een online woordenboek, staat het geraadpleegde begrip vooraan en wordt alleen de naam van het woordenboek cursief gezet. In de tekst staat het begrip tussen dubbele aanhalingstekens. Onderstaand voorbeeld verwijst naar de betekenis van het woord 'autisme'.

Tekst

... ("Autisme", z.d.) ...

of ...

"Autisme" (z.d.) betekent volgens ...

Bronnenlijst

Autisme. (z.d.). In *Van Dale Online*. Geraadpleegd op 27 mei 2016, van <http://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/autisme#.Wmi144eaiUk>

Datum

Is het publicatiejaar van een bron onbekend (bijvoorbeeld van een webpagina) gebruik dan de afkorting z.d. (zonder datum).

Centrum voor Ethiek en Gezondheid. (z.d.).

Dilemma's in de jeugdzorg. Geraadpleegd op 9 januari 2015, van <http://www.ceg.nl/werk/bekijk/dilemmas-in-de-jeugdzorg>

Plaats of naam van uitgever

Vermeld als er geen uitgever is na de plaats de naam van het instituut of de organisatie waar de publicatie vandaan komt. Wanneer deze niet bekend is komt achter de plaatsnaam de toevoeging z.u. (zonder uitgever) tussen haakjes. Is de uitgever bekend, maar de plaatsnaam niet gebruik dan z.p. (zonder plaats). Bij het ontbreken van zowel plaatsnaam, uitgever of organisatie komt dit deel van de verwijzing te vervallen. Ontbrekende informatie die elders wordt gevonden, bijvoorbeeld van de website van de uitgever, kan tussen vierkante haken worden toegevoegd maar dit is niet verplicht.

Herweck, D. (2011). *Albert Einstein: Een vriendelijk genie*.
 (z.p.): Schoolsupport.
 of
 Herweck, D. (2011). *Albert Einstein: Een vriendelijk genie*.
 [Noordhorn]: Schoolsupport.

3.2 Meerdere auteurs

Het aantal auteurs bepaalt hoe er naar verwezen wordt in de tekst en in de bronnenlijst.

Eén of twee auteurs (of redacteurs) worden altijd genoemd, in een tekst bij een citaat of parafraze en in de bronnenlijst.

Drie, vier of vijf auteurs worden bij het eerste citaat of parafraze allemaal genoemd, als dezelfde publicatie nogmaals wordt aangehaald dan alleen de eerste naam met de toevoeging et al. (Latijnse afkorting voor et alli, “en anderen”). In de bronnenlijst worden alle namen genoemd.

Bij zes of meer auteurs wordt in de tekst alleen de eerste naam en et al. genoemd. In de bronnenlijst worden alle auteurs genoemd, vanaf acht auteurs alleen de eerste zes namen, daarna het beletselsteken met spaties (. . .), gevolgd door de laatste auteur, zonder een ampersand (&).

Zie ook onderstaand schema ter verduidelijking. Paginanummers, verplicht bij een citaat, staan hier niet genoemd.

Aantal auteurs of redacteurs	Eerste citaat of parafraze	Tweede en latere citaten of parafrazen	Bronnenlijst
Eén of twee	(Jansen & Bakker, 2016)	(Jansen & Bakker, 2016)	Jansen, A., & Bakker, B. (2016). ...
Drie, vier of vijf	(Jansen, Bakker, Visser, Smit, & Meyer, 2016)	(Jansen et al., 2016)	Jansen, A., Bakker, B., Visser, C., Smit, D., & Meyer, E. (2016). ...
Zes of zeven	(Jansen et al., 2016)	(Jansen et al., 2016)	Jansen, A., Bakker, B., Visser, C., Smit, D., Meyer, E., & Mulder, F. (2016). ...
Acht of meer	(Jansen et al., 2016)	(Jansen et al., 2016)	Jansen, A., Bakker, B., Visser, C., Smit, D., Meyer, E., Mulder, F., . . . Bos, G. (2016). ...

Bij het vermelden van meerdere auteurs in de lopende tekst wordt het &-teken vervangen door het voegwoord “en”. Het jaartal blijft tussen haakjes staan:

Jansen en De Vries (2012) geven aan dat...

3.3 Verwijzen naar een bron waarin een andere bron genoemd wordt

Wie op zoek is naar literatuur komt regelmatig publicaties tegen waarin een andere bron genoemd staat. Dit is de primaire bron, de publicatie waar de verwijzing in staat is de secundaire bron.

In de *Publication Manual of the American Psychological Association* (2010) wordt in § 6.17 'Secondary Sources' op pagina 178 aangeraden om secundaire bronnen spaarzaam te gebruiken, met andere woorden: probeer indien mogelijk de originele bron te raadplegen. Het is echter mogelijk dat de originele bron niet beschikbaar is: het boek is niet meer leverbaar of te leen, het tijdschriftartikel kan niet gevonden worden of de website is offline. Het is ook mogelijk dat het origineel geschreven is in een onbekende taal. In dat geval wordt de originele/primaire bron alleen genoemd in de tekst met vermelding van de secundaire bron. In de bronnenlijst wordt alleen de secundaire bron genoemd, dit is immers de enige bron die geraadpleegd is.

Gebruik in de tekst “geciteerd in” (bij een citaat) of alleen “in” (bij een parafrase) om aan te geven dat de auteur zich heeft gebaseerd op een andere bron:

Citaat

“Op de leeftijd van drie jaar kan een kind zonder steunwielen fietsen” (Mecheler, 2007, geciteerd in Berk, 2011, p. 19).

Parafrase

Volgens Mecheler (in Berk, 2011, p. 19) kan een kind van drie jaar op een fiets met twee wielen fietsen.

In bovenstaand voorbeeld is Mecheler de bron die aangehaald wordt (primaire bron) en wordt deze bron geciteerd in het boek van Berk (secundaire bron). In de bronnenlijst wordt alleen de titel opgenomen die geraadpleegd is, in dit geval het boek van Berk uit 2011.

3.4 Bronnen met dezelfde auteurs en/of jaartallen (alfabetisering)

3.4.1 Zelfde auteur en jaartal

Als verschillende publicaties dezelfde auteur of organisatie en hetzelfde jaartal hebben wordt om onderscheid te maken achter het eerste jaartal een kleine letter a en het tweede jaartal een kleine letter b gezet. Bij bronnen zonder datum komt er een streepje voor de letter. De volgorde wordt bepaald door het eerste woord van de titel (zonder lidwoorden) zodat de bronnen alfabetisch gerangschikt kunnen worden.

Tekst

... (Luyendijk, 2015a) ...

... (Luyendijk, 2015b) ...

Bronnenlijst

Luyendijk, J. (2015a). *Dit kan niet waar zijn: Onder bankiers*. Amsterdam: Atlas Contact.

Luyendijk, J. (2015b). *Het zijn net mensen: Beelden uit het Midden-Oosten* (32e druk). Amsterdam: Podium.

Tekst

... minister Bussemaker (Rijksoverheid, z.d.-a) ...

... staatssecretaris Dekker (Rijksoverheid, z.d.-b) ...

Bronnenlijst

Rijksoverheid. (z.d.-a). *Jet Bussemaker: Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Geraadpleegd op 22 mei 2016, van <http://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/jet-bussemaker>

Rijksoverheid. (z.d.-b). *Sander Dekker: Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Geraadpleegd op 22 mei 2016, van <http://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/sander-dekker>

3.4.2 Meerdere werken zelfde auteur

Geef bij meerdere werken van dezelfde auteur eenmaal de naam van de auteur, gevolgd door de jaren gerangschikt in chronologische volgorde:

... (Jansen, 2012, 2014, 2015) ...

3.4.3 Meerdere auteurs met zelfde naam

Bij verwijzingen naar twee verschillende auteurs met dezelfde achternaam wordt in de tekst ook de voorletter(s) genoemd:

... (Jansen, M., 2012) ...

... (Jansen, P. S., 2015) ...

... Jansen, M. (2012) en Jansen, P. S. (2015) geven aan dat

3.5 Redactie werk / geredigeerd boek

Bij een geredigeerd boek (ook wel bundel of redactiereeks genoemd) is ieder hoofdstuk door een ander persoon geschreven. De auteur van het betreffende hoofdstuk is een expert op het specifieke onderwerp. De afzonderlijke hoofdstukken zijn door één of meerdere redacteurs (Engels: editors) beoordeeld en bij elkaar gebracht tot één geheel.

Bij een geredigeerd boek komt de naam van de redacteur op de plaats van de auteur. Voeg na de naam van de redacteur tussen ronde haken de afkorting Ed. (editor) of Eds. (editors). In Nederlandse teksten wordt Red. of Reds. (redacteur of redacteurs) gebruikt, bijvoorbeeld:

Kaptein, A. A., Van der Kallen, W., Smets, E. M. A., & Vingerhoets, A. J. J. M. (Reds.). (2012). *Psychologie en geneeskunde: Behavioural medicine* (3e geheel herziene druk). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Vermeld bij een hoofdstuk uit een geredigeerd boek eerst de auteur van het hoofdstuk, gevolgd door het jaar en de titel van het hoofdstuk (niet cursief). Geef daarna de voorletter(s) en de achternaam van de redacteur. Zet voor de

naam van de redacteur het woord "In" en noteer ook de paginanummers:

Soons, P. H. G. M. (2012). Psychologen in de somatische gezondheidszorg. In A. A. Kaptein, W. van der Kallen, E. M. A. Smets, & A. J. J. M. Vingerhoets. (Reds.), *Psychologie en geneeskunde: Behavioural medicine* (3e geheel herziene druk, pp. 45-72). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

3.6 Vertaling

Wanneer een tekst oorspronkelijk in een andere taal is gepubliceerd wordt zowel in de tekst als in de bronnenlijst de oorspronkelijke auteur genoemd en de vertaler alleen in de bronnenlijst. Wie bijvoorbeeld verwijst naar *Harry Potter en de relieken van de dood*, het zevende boek van Harry Potter zet in de tekst:

... (Rowling, 2007) ...

De originele titel van het boek, *Harry Potter and the deathly hallows*, mag tussen haakjes worden toegevoegd maar dit is niet verplicht. De vertaler, Wiebe Buddingh', wordt wel vermeld:

Rowling, J. K. (2007). *Harry Potter en de relieken van de dood* (W. Buddingh', Vert.). Amsterdam: De Harmonie.

of

Rowling, J. K. (2007). *Harry Potter en de relieken van de dood* [Harry Potter and the deathly hallows] (W. Buddingh', Vert.). Amsterdam: De Harmonie.

Het is uiteraard toegestaan om de originele titel en/of de vertaler in de tekst te noemen wie dat graag zou willen, bijvoorbeeld als de tekst gaat over de vertaling van het boek.

Bij werken die meerdere keren vertaald zijn, met name titels uit de klassieke literatuur, wordt indien bekend het originele jaar van publicatie toegevoegd:

Shakespeare, W. (2014). *Lang leve de liefde* [Love's labour's lost] (J. Nieborg, Vert.). Winsum: Grobein. (Origineel werk gepubliceerd in 1598).

Omdat Shakespeare uiteraard niet in het jaar 2014 heeft gepubliceerd worden beide jaartallen in de tekst genoemd:

... (Shakespeare, 1598/2014) ...

3.7 Stage

Veel onderzoeksverslagen zijn gebaseerd op een stage die tijdens de studie werd gevolgd waarbij de stagiair vaak toegang krijgt tot interne documenten. Bij de verwijzing naar deze documenten zijn twee zaken van belang: is de informatie vertrouwelijk en hoe is de informatie beschikbaar gesteld?

3.7.1 Vertrouwelijke informatie

Het mag duidelijk zijn dat vertrouwelijke informatie – denk hierbij aan een patiëntendossier, persoonlijke gegevens van leerlingen of bedrijfsinformatie – niet toegankelijk is voor buitenstaanders en vaak zelfs binnen de organisatie niet door iedereen geraadpleegd kan worden. Er wordt alleen naar verwezen in de tekst als persoonlijke communicatie (zie § 4.1) en niet in een bronnenlijst.

3.7.2 Rapporten en jaarverslagen

De meeste organisaties publiceren hun jaarverslagen en rapporten online. Hier wordt op dezelfde wijze naar verwezen als naar een internetbron (zie § 2.5).

Stichting IZZ. (2015). *Jaarrapport zorggebruik 2014: Inzicht in (arbeidsrelevant) zorggebruik van zorgmedewerkers*. Geraadpleegd op 11 april 2016, van <https://stichtingizz.nl/uploads/content/file/Jaarrapport%20zorggebruik%202014.pdf>

Wanneer het documenten uit bovenstaand voorbeeld alleen op papier beschikbaar is wordt de verwijzing:

Stichting IZZ. (2015). *Jaarrapport zorggebruik 2014: Inzicht in (arbeidsrelevant) zorggebruik van zorgmedewerkers*. Apeldoorn: Auteur.

Merk hierbij op dat omdat de auteur en de organisatie identiek zijn achter de plaatsnaam Auteur komt te staan in plaats van Stichting IZZ.

3.7.3 Documenten achter inlog

Als een document wel online staat maar alleen toegankelijk is na een inlog is de informatie slechts voor een beperkt aantal mensen beschikbaar. Bekijk eerst of de inhoud van het document vertrouwelijk is, zo ja, verwijs hier naar als persoonlijke communicatie.

Wanneer het om algemene informatie gaat, bedenk dan wie de lezer(s) van de tekst zal/zullen zijn. Zit de stagebegeleider erbij dan heeft het zin om naar het document te verwijzen als een internetbron, vermeld dan de link naar het intranet. Is dat niet het geval, kies dan weer voor de optie persoonlijke communicatie. In de tekst wordt de naam van de organisatie genoemd en de datum waarop deze informatie is ontvangen, bijvoorbeeld:

... in de notulen (Stichting ABC, persoonlijke communicatie, 11 april 2016) wordt melding gemaakt van ...

3.7.4 Documenten direct van stagebegeleider

Informatie verstuurd via e-mail of een los Word-document dat de stagebegeleider beschikbaar stelt valt in de categorie persoonlijke communicatie:

... van onze stagebegeleider J. Jansen (persoonlijke communicatie, 11 april 2016) ontvingen we ...

Voor alle situaties geldt: overleg met de stagebegeleider bij twijfel over het hergebruik van de beschikbaar gestelde informatie.

3.8 Afbeelding als illustratie

Naast het overnemen van afbeeldingen (tabellen, figuren, foto's, etc.) als toelichting op de tekst – zie voor uitleg § 2.9 – is het ook mogelijk een afbeelding alleen ter illustratie op te nemen, bijvoorbeeld op de voorkant van een verslag. Of en hoe hier naar verwezen wordt is afhankelijk van de herkomst van de afbeelding.

3.8.1 Eigen afbeelding

Voor een foto, schilderij, tekening of een andere afbeelding die de schrijver van de tekst zelf heeft gemaakt geldt hetzelfde als voor de tekst: het is eigen werk en hier hoeft geen aparte verwijzing voor te worden opgenomen, niet in de tekst en niet in de bronnenlijst. Om de lezer de herkomst van de zelfgemaakte afbeelding duidelijk te maken kan eventueel onderaan de bronnenlijst “Alle overige afbeeldingen eigen werk” of een vergelijkbare tekst worden opgenomen maar dat is niet verplicht.

3.8.2 Ontvangen afbeelding

Een afbeelding ter illustratie kan gemaakt zijn door een studiegenoot, familielid of collega. Het is ook mogelijk dat de instelling waar stage is gelopen of onderzoek is gedaan een foto ter beschikking stelt. Voor deze afbeeldingen geldt dat er geen aparte verwijzing wordt opgenomen in de bronnenlijst. Het is uiteraard wel toegestaan om, bijvoorbeeld in een dankwoord, de maker of eigenaar van de afbeelding te bedanken voor het ter beschikking stellen. Wanneer een instelling toestemming heeft gegeven voor het gebruik van het logo is een aparte verwijzing ook niet nodig.

3.8.3 Afbeelding uit publicatie of internet

Een afbeelding uit een boek, tijdschrift of gevonden op het internet is al gepubliceerd. Om die reden komt er in de bronnenlijst een vermelding naar de complete publicatie: het boek, het tijdschriftartikel of de webpagina zoals in hoofdstuk 2 staat beschreven. Achter de titel kan eventueel tussen vierkante haakjes een omschrijving worden gegeven zodat voor de lezer duidelijk is dat naar de afbeelding wordt verwezen en niet naar de tekst.

Voorbeeld foto van webpagina

Herrmann, R. (2013, 2 november). *Ciha Fen Tree*

[Foto]. Geraadpleegd op 22 april 2015, van <https://www.flickr.com/photos/voorock/10790884613/>

Omdat er in het verslag niet naar de foto wordt verwezen komt onder de afbeelding de korte verwijzing (achternaam auteur, jaartal) te staan, vergelijkbaar met een verwijzing in de tekst. Degene die dat niet zo mooi op de voorkant vindt kan, bijvoorbeeld op de eerstvolgende pagina, verwijzen door "Omslagfoto: Achternaam auteur, jaartal" te noteren.

Let op: omdat de afbeelding ter illustratie wordt gebruikt, is het belangrijk vooraf na te gaan of de auteursrechthebbende (meestal de maker) van de afbeelding hier toestemming voor geeft. Soms is dat al gebeurd als de afbeelding voorzien is van een Creative Commons-licentie, een voorwaarde waaronder de afbeelding mag worden hergebruikt.

In dit voorbeeld biedt de fotograaf op Flickr een foto aan met een CC-licentie: de foto mag worden hergebruikt met bronvermelding, niet voor commerciële doeleinden en de foto mag niet worden verspreid als deze bewerkt is. De foto mag dus op de voorkant van een verslag worden gezet mits ongewijzigd en met bronvermelding.

De CC-licentie vereist dat behalve de naam van de maker ook de link wordt opgenomen die verwijst naar uitleg over hergebruik. In elektronische vorm kan dat met een ingebouwde link, in andere gevallen wordt de hele URL uitgeschreven, in dit geval <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>.

Vermelding in een document op papier:

Omslagfoto: Herrmann, 2013. CC BY-NC-ND 2.0.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>

Vermelding in een elektronisch document:

Omslagfoto: Herrmann, 2013. CC BY-NC-ND 2.0.

N.B. CC BY-NC-ND 2.0 wordt voorzien van de Creative Commons-link.

Voor meer informatie over Creative Commons, zie <https://creativecommons.nl/eerste-keer/>

Vermeld, wanneer er geen CC-licentie is, het copyright (auteursrecht):

Omslagfoto: Herrmann, 2013. Copyright 2013, Rich Herrmann.

In dit voorbeeld is de maker van de foto ook de auteursrecht-hebbende, maar dat is niet altijd het geval. Het copyright wordt meestal onderaan de webpagina vermeld. Als er geen gegevens over het copyright worden genoemd, noteer dan: Omslagfoto: Herrmann, 2013. Copyright onbekend.

Noteer als er geen auteursrecht (meer) op de afbeelding zit 'In het publieke domein', zie ook § 2.9.

Wanneer een afbeelding alleen als illustratie wordt gebruikt – de foto is dus geen aanvulling op de tekst – is het zeer raadzaam om vooraf de voorwaarden voor hergebruik te lezen. Wanneer het verslag wordt gepubliceerd, bijvoorbeeld op de HBO Kennisbank, geldt dat als opnieuw openbaar maken van de foto en is het van belang dat de eigenaar van de foto hier akkoord mee is. Zo ja, noteer dan 'Met toestemming overgenomen'.

Steeds vaker geven fotografen op hun site aan of en hoe afbeeldingen mogen worden hergebruikt en is toestemming vragen niet altijd nodig.

4

4. EIGEN ONDERZOEK

Wie onderzoek doet raadpleegt literatuur over het gekozen onderwerp en verzamelt daarnaast vaak zelf onderzoeksgegevens (data) door middel van bijvoorbeeld interviews (mondeling en/of schriftelijk), enquêtes, metingen en observaties. De resultaten van een eigen dataverzameling vallen, net als het complete onderzoeksverslag, onder 'eigen onderzoek'. Er is daarom geen sprake van bronvermeldingen in de tekst noch in de bronnenlijst. Er zijn echter wel APA-richtlijnen voor het weergeven van de eigen onderzoeksresultaten.

4.1 Persoonlijke communicatie

Een interview, een e-mail (inclusief bijlagen), een gesprek, een chat, een brief maar ook een les, een cursus of vertrouwelijke documentatie zoals bijvoorbeeld een patiëntendossier vallen allemaal onder persoonlijke communicatie. Hier wordt wel naar verwezen in de tekst maar niet in een bronnenlijst omdat de bron voor de lezer niet te achterhalen is.

Standaard wordt tussen haakjes de tekst persoonlijke communicatie en de datum gezet. Bij tweede en latere verwijzingen moet iedere keer opnieuw de naam, persoonlijke communicatie en de datum genoemd worden:

Voorbeeld gesprek

... volgens de heer Jan Jansen (persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) is dit niet geval ...

Voorbeeld e-mail

... Jan Jansen (persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) mailde ons dat "dit niet het geval is" en...

Voorbeeld les

... Tijdens het hoorcollege (J. Jansen, persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) werd verteld dat ...

Voorbeeld PowerPoint in les

... In de les liet professor Jansen (persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) enkele voorbeelden in de PowerPoint-presentatie zien ...

Voorbeeld document stage

... van onze stagebegeleider (J. Jansen, persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) ontvingen we een Word-bestand met gegevens over de instelling ...

Voorbeeld vertrouwelijke informatie

... uit het dossier van Patiënt A (Ziekenhuis ABC, persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) ...

Wanneer de geïnterviewde geciteerd wordt is het raadzaam vooraf toestemming te vragen. Het wordt altijd aanbevolen om voorafgaand aan een interview afspraken te maken over hoe naar de geïnterviewde verwezen mag worden. Zorg bij vertrouwelijke informatie er altijd voor dat de privacy gerespecteerd wordt door anoniem naar iemand te verwijzen.

Let op: Is een interview of gesprek onderdeel van het eigen onderzoek, dan wordt er *niet* apart naar verwezen. In het verslag wordt de onderzoeksmethode namelijk al beschreven.

Een tekst waarin de resultaten worden weergegeven kan verlevendigd worden door bijvoorbeeld een citaat of parafraze te vermelden van iemand die geïnterviewd is. Aan dergelijke citaten wordt geen 'persoonlijke communicatie' toegevoegd, zoals bij een interview of gesprek in een ander hoofdstuk van het onderzoeksverslag.

Houd rekening met de privacy van de deelnemers aan het onderzoek, vooral als de informatie vertrouwelijk is. Ga zorgvuldig om met het weergeven van citaten of parafrazen van (ouders van) kinderen, (ex) patiënten, slachtoffers van misdrijven en vertegenwoordigers van een organisatie. Vermijd het weergeven van echte namen, functies of andere eigenschappen waardoor deelnemers aan het onderzoek herkend kunnen worden.

Voorbeeld

- Een student doet onderzoek binnen een organisatie, bijvoorbeeld hoe de kwaliteit van de zorg verbeterd kan worden. Hiervoor interviewt de student een aantal patiënten, een aantal medewerkers en een aantal experts. In de beschrijving van het onderzoek worden deze personen (anoniem) benoemd, inclusief de periode en andere omstandigheden waarin het onderzoek plaatsvond. Als deze personen worden geciteerd of geparafraseerd (individueel of als groep) hoeft er daarom geen aparte verwijzing bij in de tekst.

Tekst

... van de 50 ondervraagde patiënten zeiden slechts twee de geboden zorg onvoldoende te vinden ...

- De student vraagt ook advies (telefonisch, e-mail, etc.) aan de schrijver van een tijdschriftartikel over kwaliteitszorg. Deze schrijver maakt geen deel uit van eerder genoemde onderzoeksgroep, daarom worden in dat geval naam + persoonlijke communicatie + datum in de tekst genoemd.

Tekst

... de kwaliteitszorg is het afgelopen jaar verbeterd (J. Jansen, persoonlijke communicatie, 12 juli 2016) ...

4.2 Tabellen en figuren

De uitkomsten van bijvoorbeeld metingen die zijn uitgevoerd komen vaak beter tot hun recht in een tabel dan in de tekst. In een tabel kunnen gegevens overzichtelijk gepresenteerd worden. Een tabel is vooral geschikt voor getallen en categorieën. Voor het overnemen van bestaande tabellen, zie § 2.9.

Een tabel heeft tenminste drie onderdelen: een nummer met beschrijving, zodat er vanuit de tekst naar verwezen kan worden, kolom- en rijopschriften en cellen met gegevens. Als vierde onderdeel kan een toelichting onder de tabel worden toegevoegd.

Gebruik bij de verwijzing in de tekst een hoofdletter, bijvoorbeeld: zie Tabel 1 en niet: zie de tabel onderaan deze pagina.

Voorbeeld

Tabel 1

Bezoekerscijfers tweede helft 2014 webpagina's HAN over APA

Titel pagina	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Bronnen vermelden volgens APA	9898	9014	47330	85944	62832	61056
APA: Bronnenlijst	1518	1543	9818	14027	8190	7150
APA: Citeren en parafrazeren	3224	3159	12585	23612	16306	16598
APA: Vraag en antwoord	1576	1530	4612	9333	7307	7548

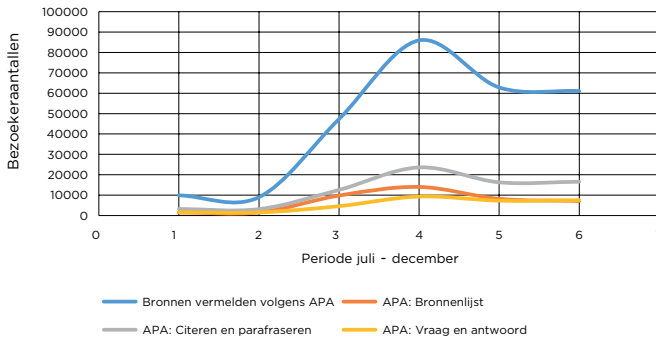
Opmerking. Gegevens afkomstig van Digitaal Studiecentrum, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, 10 januari 2015.

Een tabel heeft alleen horizontale lijnen, boven en onder de kolomaanduidingen en onder de laatste rij. Dit is een richtlijn, een afwijkende opmaak met bijvoorbeeld verticale lijnen is ook toegestaan. Bedenk wat voor de lezer het meest overzichtelijk is.

Gebruik een punt als decimaalteken en zorg dat de punten binnen elke kolom onder elkaar staan. Bij gemiddelden, standaarddeviaties en toetsingsgrootheden is een nauwkeurigheid van één decimaal voldoende. Alleen bij p-waarden en correlatiecoëfficiënten moet een hogere nauwkeurigheid worden weergegeven.

De lezer moet direct kunnen zien waar de tabel over gaat. Ook zonder toelichting moet de tabel te begrijpen zijn. De tabel staat altijd op één pagina, en wordt dus niet verdeeld over twee pagina's.

Er kan ook gekozen worden voor het presenteren van onderzoeksgegevens in een grafiek, staafdiagram of een ander figuur. De verwijzing vanuit de tekst is gelijk aan die bij tabellen. Bij een figuur komen nummer en beschrijving onder de figuur te staan. 'Figuur' wordt cursief geschreven, gevolgd door de beschrijving en eventueel aanvullende informatie (bijvoorbeeld Overgenomen van etc.). Deze beschrijving wordt niet cursief geschreven.

Figuur 1. Bezoekerscijfers tweede helft 2014 webpagina's HAN over APA. Gegevens afkomstig van Digitaal Studiecencentrum, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, 10 januari 2015.

4.3 Bijlagen

Een bijlage bevat aanvullende informatie bij een verslag die niet relevant of te uitgebreid is om in de tekst zelf op te nemen. In de hoofdtekst wordt verwezen naar de bijlage(n). Zo blijft de hoofdtekst overzichtelijk en wordt deze niet onnodig lang. Een bijlage komt na de bronnenlijst. Wanneer een bijlage verwijzingen naar een bron bevat, wordt hier op dezelfde manier naar verwezen als in de lopende tekst en in de bronnenlijst.

De belangrijkste resultaten komen altijd in de tekst te staan. Zorg ervoor dat de tekst ook zonder de bijlagen duidelijk is. Resultaten van bijvoorbeeld extra metingen, die de hoofdvraag niet helpen beantwoorden, kunnen in de bijlagen geplaatst worden, evenals uitgeschreven versies van vragenlijsten of interviews, correspondentie met respondenten of bedrijven en minder belangrijke figuren en tabellen.

Maak van ieder onderdeel een aparte bijlage. Bijvoorbeeld een bijlage met uitgewerkte vragenlijsten, gevolgd door een bijlage met minder belangrijke figuren en tabellen etc.

Bij meer dan één bijlage worden deze aangeduid met Bijlage A, Bijlage B, Bijlage C, etc.

the *Journal of Applied Behavior Analysis* (1974), and the *Journal of Experimental Psychology* (1975).

There are a number of reasons why the *Journal of Applied Behavior Analysis* is the most widely read journal in the field. First, it is the only journal in the field that is published quarterly.

Second, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to read and understand. Third, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to search and find.

Fourth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to cite and reference. Fifth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to archive and preserve.

Sixth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to access and use. Seventh, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to share and disseminate.

Eighth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to print and reproduce. Ninth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to scan and digitize.

Tenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to store and retrieve. Eleventh, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to back up and restore.

Twelfth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Thirteenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Fourteenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Fifteenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Sixteenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Seventeenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Eighteenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Nineteenth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Twentieth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Twenty-first, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Twenty-second, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Twenty-third, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Twenty-fourth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Twenty-fifth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Twenty-sixth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Twenty-seventh, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Twenty-eighth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Twenty-ninth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

Thirtieth, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore. Thirty-first, it is the only journal in the field that is published in a format that is easy to backup and restore.

CHECKLIST APA RICHTLIJNEN

Deze checklist is van toepassing op de meest voorkomende regels en richtlijnen.

A Algemeen

- 1 Het document bevat verwijzingen in de tekst en een bronnenlijst.
- 2 Alle bronvermeldingen in de tekst zijn terug te vinden in de bronnenlijst (persoonlijke communicatie uitgezonderd, zie 5) en alle titels in de bronnenlijst zijn terug te vinden in de tekst.
- 3 Uit de tekst blijkt duidelijk welke gedeelten eigen werk zijn en welke gedeelten gebaseerd zijn op andere bronnen.
- 4 Interpunctie (punten, komma's, spaties, etc.) is juist gebruikt in de tekst en in de bronnenlijst.
- 5 Interviews staan in de tekst vermeld met naam, 'persoonlijke communicatie' + datum van interview. Interviews staan niet in de bronnenlijst.

B Bronvermelding in de tekst

- 6 De tekst bevat verwijzingen naar de bronnenlijst.
Voor bronvermeldingen worden geen voet- of eindnoten gebruikt.
- 7 Een citaat is ongewijzigd overgenomen.
- 8 Een citaat staat tussen dubbele aanhalingstekens.
Een citaat staat niet cursief of tussen enkele aanhalingstekens.

- 9** Een citaat van meer dan 40 woorden staat in een apart tekstblok, springt in en heeft geen aanhalings-tekens.
- 10** Een parafraze wordt weergegeven zonder dubbele aanhalingstekens.
- 11** De bronvermelding bevat de naam van de auteur(s) en het jaartal.
Bij het ontbreken van een auteur wordt de naam van de organisatie genoemd.
Bij het ontbreken van een organisatie wordt de titel genoemd.
Bij het ontbreken van een jaartal wordt z.d. (=zonder datum) ingevuld.
- 12** De bronvermelding van een citaat bevat, indien van toepassing, het paginanummer.
- 13** De bronvermelding maakt onderdeel uit van een zin en/of alinea.
Standaardverwijzing is (Achternaam auteur, jaartal, p. X) of (Achternaam auteur, jaartal). Nooit een link naar een website.
- 14** Bijlagen en afbeeldingen zijn genummerd en worden genoemd in de tekst.
Bijlage A, B, C, etc. Figuur 1, Afbeelding 2, Tabel 3, etc.

C Bronvermelding in de bronnenlijst

- 15** De bronnenlijst bevindt zich na de hoofdtekst en voor de bijlage(n).
- 16** De bronnenlijst is alfabetisch (geen onderverdeling in bronnen).
- 17** Uit de titels in de bronnenlijst kan worden opgemaakt dat het om een boek, internetbron, tijdschriftartikel, etc. gaat.

- 18** De bronvermelding van een boek bevat auteur(s), jaartal, titel (cursief), plaats + naam uitgever.
- 19** De bronvermelding van een tijdschriftartikel bevat auteur(s), jaartal, titel van artikel, titel tijdschrift (cursief), jaargang (cursief) + nummer + pagina-nummers. Bij online artikelen ook raadpleegdatum + link of DOI.
- 20** De bronvermelding van een internetbron bevat auteur(s) of organisatie, jaartal of datum, titel van webpagina (cursief), raadpleegdatum + link.
- 21** De bronvermelding van overige bronnen is volgens de richtlijnen zoals vermeld in deze publicatie en op de website www.auteursrechten.nl.
- 22** Achternamen en tussenvoegsels voluit, bij voornaam alleen voorletter(s).
Goed: Van der Donk, C. Fout: Donk, Cyrilla v.d.
- 23** Bij niet-auteurs wordt de functie tussen haakjes vermeld.
Tekst: (Jansen, 2016). Bronnenlijst: Jansen, A. (Red.). (2016)... of Jansen, A. (Eindred.). (2016).
- 24** Titel en ondertitel worden genoemd met dubbele punt + hoofdletter.
Titel: Ondertitel.
- 25** De tweede of latere druk wordt tussen haakjes achter titel genoemd.
Titel (2e druk).
- 26** De bronnenlijst is vrij van taal-, type- en/of spelfouten.
- 27** De bronnenlijst is consistent (zelfde lettertype, afstand tussen titels gelijk, etc.) en consequent.
Voorbeeld: Coutinho, Uitgeverij Coutinho, Uitgeverij Coutinho B.V.; juist is: Coutinho.

D Juiste vermelding

- 28** Bij twee of meer auteurs staat in de bronvermelding voor de laatste naam het &-teken.
Tekst: (Jansen & De Jong, 2016). Bronnenlijst: Jansen, A., & De Jong, B. (2016).
Let op: in een lopende zin niet het &-teken gebruiken maar 'en':
Volgens Jansen en De Jong (2016) ...

- 29** De datum bij een interview of bij raadplegen is voluit geschreven.
Goed: 1 juni 2016. Fout: 01-06-2016.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th edition). Washington: Auteur.

Bastiaans, M. H., Bogaard, H. M. J., Brenninkmeijer, A. F. M., Van Bussel, G., Frielink, K., Gokkel, H. R. W., . . . Van der Wees, J. G. L. (2016). *Leidraad voor juridische auteurs: Voetnoten, bronvermeldingen, literatuurlijsten en afkortingen in Nederlandstalige publicaties* (8e druk). Geraadpleegd op 12 december 2016, van http://www.wolterskluwer.nl/documents/204355/204644/9789013134964_Leidraad+voor+juridische+auteurs_totaal/86980ae4-9ac4-4178-979c-efc598ecb9c7

Hume-Pratuch, J. (2014, 13 februari). *Footnotes for Source Citations in APA Style?* [Blogbericht]. Geraadpleegd op 16 maart 2016, van <http://blog.apastyle.org/apastyle/2014/02/footnotes-for-source-citations-in-apa-style.html>
Nederlandse Taalunie. (z.d.). *Alfabetische rangschikking van namen*. Geraadpleegd op 6 oktober 2017, van <http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/145/>

Nederlandse Taalunie. (z.d.). *Alfabetische rangschikking van namen*. Geraadpleegd op 6 oktober 2017, van <http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/145/>

REGISTER

A

- Academia 2.8
- Achternaam 1.3
- Afbeelding zie: Figuur
- Afstudeeropdracht 2.6
- App 2.12
- Auteur 2.1
 - In tekst 1.4.2
 - Meerdere 3.2
 - Ontbrekend 3.1

B

- Bachelorscriptie 2.6
- Bijlage 4.3
- Boek 2.1
 - Hoofdstuk 2.2
- Brief 4.1
- Brochure 2.7
- Bronvermelding
 - Herhalen 1.2
 - In een bron 3.3
 - Plaats in tekst 1.1

C

- Cartografie 2.16
- Cd-rom 2.8
- Citeren 1.4
 - Auteur in tekst 1.4.2
 - Inkorten 1.4.4
 - Internetbron 1.4.5
 - Meerdere pagina's 1.4.6
 - 40 of meer woorden 1.4.3
 - Verwijzing tussen haakjes 1.4.1
- Computerprogramma 2.12
- Conferentie 2.17
- Congres 2.17

- Congresbijdrage 2.17.1
- Congresbundel 2.17.2
- Posterpresentatie 2.17.3
- Corporatie 2.1
- Creative Commons 3.8

D

- Databank 2.5.4
- Databestand 2.13
- Diagram zie: Figuur
- Digitale leeromgeving 2.5.6
- DOI 2.1, 2.3
- Druk 2.1
- Dvd 2.8

E

- E-book 2.1
- E-mail 4.1
- Editie 2.1
- Editor 2.1
- Eindredacteur 2.1

F

- Facebook 2.5.5
- Figuur
 - Bestaand 2.9, 3.8.3
 - Eigen 4.2, 3.8.1
 - Ontvangen 3.8.2
 - Ter illustratie 3.8

G

- Gesprek 4.1
- Google Books 2.1
- Grafiek zie: Figuur

Grijze literatuur 2.7

I

Internetbron 2.5

Interview 4.1

Intranet 2.5.6

iTunes 2.11

J

Juridische bron 2.15

Jurisprudentie 2.15.3

K

Kaart 2.16

Kamerstuk zie: Parlementair document

Krantenartikel 2.4

Kunstwerk 2.9

L

Landkaart 2.16

M

Meerdere auteurs 2.1, 3.2

Moduleboek 2.7

N

Naslagwerk

- Online 2.5.3

NEN-norm 2.5.4

Niet-officieel gepubliceerde bron 2.7

NPO Gemist 2.8

Nu.nl 2.5.1

O

Ontbrekende gegevens 3.1

Organisatie als auteur 2.1

P

Parafrazeren 1.5

- Auteur in tekst 1.5.3

- Meerdere publicaties 1.5.3

- Verwijzing tussen haakjes 1.5.1

Parlementair document 2.15.2

Patent 2.10

Patiëntendossier 3.7.1

Pdf-bestand 2.5.2

Persoonlijke communicatie 4.1

Plaatsnaam 2.1

Plattegrond 2.16

Posterpresentatie 2.17.3

PowerPoint 4.1

Proefschrift 2.6

R

Rapport 2.7

Reader 2.7

Redacteur 2.1

S

Scriptie 2.6

Social media 2.5.5

Songtekst 2.11

Spel 2.14

Spotify 2.11

Stage 3.7

- Document achter inlog 3.7.3

- Document van stagebegeleider 3.7.4

- Rapporten en jaarverslagen 3.7.2

- Vertrouwelijke informatie 3.7.1

Stageverslag 2.6

Studiehandleiding 2.7

Symposium 2.17

T

Tabel

- Bestaand 2.9

- Eigen 4.2

Tekstbestanden 2.5.2

Tijdschriftartikel 2.3

TV-uitzending 2.8

Twitter 2.5.5

U

Uitgever 2.1

V

Vertaling 3.6

W

Webpagina 2.5.1

Website 2.5

Wegenkaart 2.16

Wettekst 2.15.1

Wikipedia 2.5.3

Woordenboek

- Online 2.5.3, 3.1

Y

YouTube 2.8

COLOFON

Teksten en samenstelling

Werkgroep APA (Arjan Doolaar, Jurgen Mollema, Annelies Kuijten, Elleke Schouwenaar, Roelie Tijmstra, Marij Tummers, Rensje Wicherson, Ans Wijnroks, Philip Willems)

Met dank aan

Nike Moons (SURF), René Schouten (SURF), Martine Teirlinck (SURF), Dafne Vencken (SURF), Eva Woertman (SURF), Raymond Snijders (Hogeschool Windesheim), Roswitha Teerink (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen), Noud de Kort (Studystore), Netwerk Auteursrechtinformatiepunten hbo (NAI hbo), Samenwerkingsverband Hogeschoolbibliotheken (SHB)

Vormgeving

Vrije Stijl

Druk

SMG-Groep, Hasselt

ISBN

978-90-72482-20-4 (ringband), 978-90-72482-21-1 (e-book)

© 2018, Werkgroep APA

www.auteursrechten.nl/apa

Deze publicatie is ontwikkeld voor gebruik in Nederland en is niet geautoriseerd door The American Psychological Association (APA). Raadpleeg voor de officiële richtlijnen de meest recente editie van de Publication Manual of the American Psychological Association.

This publication has been developed for use in the Netherlands and has not been authorized by the American Psychological Association (APA). For official guidance on APA Style, consult the most recent edition of the Publication Manual of the American Psychological Association.

SURF

Postbus 19035
3501 DA Utrecht

088 - 787 30 00
www.surf.nl

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen licentie. Dit betekent dat het werk voor niet-commerciële doeleinden hergebruikt mag worden zolang er een naamsvermelding bij wordt gegeven en het nieuw ontstane werk zelf ook hergebruikt mag worden door anderen onder een soortgelijke licentie.

SURF